

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra obchodního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

STANOVY DRUŽSTVA

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jaroslav Oehm

Diplomant:

**Václav Kůs
Zvoncovitá 1973/3
155 00 Praha 5**

**Děkuji vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Jaroslavu Oehmovi
za cenné připomínky, přínosné podněty k tématu a odborné konzultace.**

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma Stanovy družstva jsem vypracoval samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály jsem uvedl v příloženém seznamu.

V Praze dne 11. května 2006

Čestmír Kříž

Úvod

Družstva jako sdružení občanů a později i právnických osob se objevila na historické scéně zhruba v polovině předminulého století v Anglii. Vývoj družstevnictví na území tehdejšího Československa byl vcelku obdobný světovému vývoji družstevnictví. Družstva tedy existují a vyvíjejí se na území dnešní České republiky již více než 150 let a lze předpokládat, že naleznou své uplatnění i v současné struktuře ekonomiky. Celosvětově jsou družstva významným článkem ekonomiky jednotlivých zemí a výrazně pomáhají v řešení mnohých problémů občanů. O tom svědčí zapojení obyvatelstva do nejrůznějších druhů družstev ve velkém počtu po celém světě. Ekonomické a politické aspekty družstevnictví se staly důvodem ke vzniku nových ekonomických teorií a někdy dokonce vedly až k nekritickému vyhledávání družstevních forem podnikání a sdružování pro další vývoj trhů (u nás např. po roce 1989 tzv. družstevní kampaňky).

Cílem této práce je zmapovat historii i současnost a vymezit aktuální problémy právní úpravy družstev, zejména stanov družstva. Tedy základního vnitrodružstevního dokumentu, který je nejdůležitějším interním normativním předpisem, upravujícím obligatorně zásadní otázky týkající se družstva a jeho členů.

V kapitole první bude pojednáno o historii družstev a poskytnut základní úvod do problematiky družstevnictví.

Ve druhé kapitole se budu zabývat pojetím a principy družstev, jejich základní typologií, tedy rozdělením do základních kategorií včetně uvedení základních rozdílů v úpravě stanov. Dále také právními předpisy upravujícími družstevnictví, včetně problémů platné družstevní legislativy a sdružování družstev u nás i ve světě.

Navazující třetí kapitola se bude již konkrétně zabývat charakteristikou základního družstevního dokumentu, a to stanov družstva, o nichž se předpokládá, že

obecně závazná zákonná pravidla družstva sama doplní svými vnitrodružstevními předpisy. V rámci této kapitoly bude pojednáno zejména o právní povaze stanov družstva a o jejich náležitostech.

V poslední, čtvrté kapitole se zaměřím na vývoj a současnou právní úpravu družstevnictví a stanov v zemích Evropské unie a zvláště také v Evropské unii. Součástí této kapitoly bude i pojednání o evropské družstevní společnosti a zohlednění aplikace evropského práva do práva českého, protože Evropská unie přirozeně zasahuje do podoby českého družstevnictví.

Kapitola I.

Vývoj právní úpravy družstevnictví na našem území

1.1. Právní úprava družstevnictví do roku 1918

Vznik družstevnictví je spjatý s rozvíjejícím se tržním hospodářstvím. Stalo se jakousi prvotní formou sociální záchytné sítě, bez přímého zásahu státu a jeho orgánů. První družstva byla zakládána podle předpisů práva spolkového - císařský patent č. 253/1852 ř. z., o spolcích (výdělečných).

Na našem území má družstevnictví dlouhodobou tradici. Již v roce 1845, tedy rok po vzniku slavného Rochdalského družstva poctivých průkopníků „Rochdale Society of Equitable Pionners“, jež je možno označit za vůbec první družstvo na světě, založil Samuel Jurkovič ve slovenském městě Sobotišťe Gazdovský spolok, který byl také prvním úvěrním družstvem na území bývalého Československa, dnešní Slovenské republiky i v celé střední Evropě. Tento družstevní spolek, sloužící k ukládání úspor a vypůjčování, byl veden samosprávou drobných rolníků a řemeslníků. Jak vyplývá z přijatých stanov, tito lidé v něm hledali ochranu proti lichvě. Rok poté, v roce 1846, byla v Aši založena první družstevní záložna. A v roce 1847 bylo v Praze založeno první spotřební a úvěrové družstvo Potravní a úsporný spolek v Praze (Prager Viktualien und Spaarverein), který byl v podstatě spotřebním družstvem. Prvou družstevní záložnou se stala v roce 1858 Záložná kasa ve Vlašimi, která položila základ k masovému zakládání takovýchto záložen. Již v roce 1876 existovalo kolem 600 záložen, většinou založených na oborovém principu, tedy jako byly záložny dělnické, občanské, svépomocné, zaměstnanecké, živnostenské, aj. Podle jmen hlasatelů koncepce malých peněžních družstev, obvykle s několika málo členy nebo pro jedinou vesnici, byly nazývány „kampeličky“ a „raiffeisenky“. Jako první výrobní družstvo vzniklo v roce 1892 dodnes existující Výrobní družstvo Kovo Věšín.

Postupně se myšlenka družstevnictví ujala a záhy začala podobně vznikat svépomocná družstva všech druhů u nás i v ostatních evropských zemích.

U nás šlo zejména o dělnická spotřební družstva ve městech a o úvěrní družstva na venkově. Předmět družstevní činnosti se postupně rozvíjel a pokryl prakticky celé naše území. Převážně na venkově vznikala družstva svépomocná, která podporovala určitá odvětví zemědělské nebo strojní výroby, také odbytová, zajišťující zemědělcům odbyt jejich výrobků a dále sloužící k zásobování jejich výrobními prostředky, tedy zásobovací.

Tak se vytvořila organizační síť, soustřeďující většinu společensky aktivních občanů. To byl jeden z hlavních důvodů, proč se začala o družstevnictví zajímat i tehdejší státní moc a její zájem o družstva od té doby neochabl. Do té doby zatím neexistovala v Rakousku právní úprava, která by samostatně upravovala družstevnictví. Základem právní úpravy v českých zemích se tak stal až v roce 1873 vydaný zákon č. 70/1873 ř. z., o výtěžkových a hospodářských společenstvech, na území Rakouska dosud platný. Ten byl doplněn zákonem č. 133/1903 ř. z., o revizi společenstev výtěžkových a hospodářských a jiných spolků. Na Slovensku upravoval družstevnictví Zákonný článek XXXVII. Uherského obchodního zákoníku, vydaný v roce 1875.

1.2. Právní úprava družstevnictví v Československé republice 1918 - 1939

Vznik Československa byl pro družstevnictví stimulem pro rozvoj družstev. Samostatná Československá republika předchozí právní úpravu převzala recepční normou zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého. Tak se po celou dobu první republiky udržel právní dualismus družstevnictví, protože v českých zemích platilo někdejší právo rakouské, ale na Slovensku a Podkarpatské Rusi předpisy uherské. Republika tedy převzala do svého právního řádu původní družstevní zákon z roku 1873, který nebyl dotčen a doplnila jej pouze právními předpisy, upravujícími zejména kontrolu družstev a stanovením pravidel pro pomoc a podporu některých druhů družstev. Jejich hlavním smyslem bylo podpořit rozvoj družstev. Prvním z nových předpisů byl

zákon č. 210/1919 Sb., o úpravě poměrů družstev na Slovensku. Dále to byly zákony č. 238/1924 Sb., kterým se zřizuje Všeobecný fond peněžních ústavů v Republice Československé, dále zákon č. 279/1924 Sb., o přeměně společností s ručením omezeným v družstva a zákon č. 130/1926 Sb., o úpravě poměrů družstev v Podkarpatské Rusi, vládní nařízení č. 169/1933 Sb. z. a n., kterým se vydávají zvláštní předpisy o záložních a úvěrních spolcích, úvěrních společenstvech (družstvech), hospodářských a živnostenských družstvech úvěrních a jejich svazech. Mezi další zákony se vztahem k družstevnictví patřily zákony z roku 1922 č. 84, č. 85, a č. 87 Sb. z. a n. a vládní nařízení ze dne 13. července 1934 o bytovém hospodářství obcí a obecně prospěšných prací.

V tomto období bylo družstevnictví významným činitelem jak hospodářským a finančním, tak i občanským a sociálním. Celkově družstevnictví bylo celostátní, vnitřně organizovanou samosprávnou soustavou. Nevýhodou naddružstevní organizovanosti byla však její roztříštěnost. Jednotlivá družstva se sdružovala podle předmětu činnosti, podle územní příslušnosti, ale také podle národnosti svých členů. Tak měly zvláštní svaz družstva, jejichž členové byli německé nebo polské národnosti. To vyvolalo potřebu sjednocení svazů vesnických zemědělských peněžních družstev do tzv. Centrokooperativu jako sdružení svazů družstev v Praze. Dále byly sjednoceny svazy živnostenských záložen v Zemském úvěrním fondu živnostenském. Organizace občanských záložen a svazy dělnických a zaměstnaneckých záložen byly pod zastřešením Zájmového sdružení družstevních svazů.

Výrobní družstevnictví ve městech a na vesnicích se příliš nerozvinulo a výrobní družstva často brzy zkrachovala. Nejpočetnější byla úvěrní (spořitelní, peněžní) družstva, kampaňky a raiffeisenky.

Na vesnici působila zejména svépomocná družstva, zajišťující členům odbyt produkce a dodávku výrobních potřeb.

Ve městech šlo hlavně o spotřební družstva, která vytvořila soustavu obchodů se stovkami prodejen. Jejich celková kapacita byla větší než tehdejší soukromé podnikání. Nejznámější bylo družstvo Včela.

1.3. Právní úprava družstevnictví od roku 1939 do roku 1945

Rozvoj družstev zásadním způsobem nenarušila ani 2. světová válka, i když v roce 1942 byla zákonem násilně provedena reorganizace družstevnictví, za účelem jejího lepšího kontrolování nacistickým okupačním aparátem v tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Ve všech družstevních odvětvích prosadila okupační správa určité organizační změny. Byly zrušeny dosavadní svazy živnostenských družstev a všechna družstva byla povinně začleněna do Všeobecného družstevního svazu, zřízeného vládním nařízením č. 242/1942 Sb., společně s dělnickými výrobními družstvy s povinným členstvím. Stejně tak byla zemědělská družstva povinně sdružena do Svazu zemědělských družstev v Praze a do Svazu zemědělských družstev Moravy v Brně, s Ústředním svazem pro Čechy a Moravu. Na tento Ústřední svaz přešlo univerzální sukcesí jmění Centrokooperativu, který tím bez likvidace zanikl. Stejně tak byly v průběhu okupace likvidovány předválečné svazy bytových organizací a zřízen jediný samostatný Svaz bytových podniků Čech a Moravy s povinným členstvím. Protektorátní vláda nařízením č. 103/1943 Sb. usměrnila bytový trh a umožnila snadnější obsazování uvolněných českých bytů. Omezila tím i disponování s družstevními byty. V roce 1942 si podřídil nacistický režim podobně i spotřební družstva tím, že byl vytvořen Svaz spotřebních družstev pro Čechy a Moravu.

Na Slovensku v době „Slovenského štátu“ dolehla na družstva hospodářsky těžce daňová novela č. 160/1939 Slov. zákona, kterou byly zrušeny všechny daňové výhody družstev.

1.4. Právní úprava družstevnictví v letech 1945 - 1948

Krátké období po skončení 2. světové války až do počátku padesátých let přineslo nový rozkvět družstevnictví.

Prvým úkolem bylo očistit družstevnictví od vedení dosazeného nacistickým okupačním aparátem. Košický vládní program z dubna roku 1945 ve svém článku X. stanovil, že do družstevních podniků a organizací všech druhů bude ihned dosazena národní správa, dokud samo členstvo dotyčného družstva nebude mít možnost demokratickou cestou zvolit správu novou. Dekret prezidenta republiky Edvarda Beneše dále určil, že volby nových orgánů družstev musí proběhnout do čtyř týdnů od dosazení národní správy.

V průběhu let 1946 a 1947 byla v ostrých střetech stran Národní fronty předložena celá série návrhů různých zákonů, včetně družstevního. Šlo jimi o sjednocení různých druhů družstev do jednoho družstva v místě a dokonce i v okrese. Navrhovalo se zřízení Ústřední rady družstev jako vrcholného zastupitelského demokraticky tvořeného orgánu veškerého družstevnictví. V tomto procesu o budoucí podobu družstevnictví byla nejaktivnější KSČ a její snaha o ovládnutí družstev. Tyto návrhy však nebyly do února 1948 realizovány.

1.5. Právní úprava družstevnictví od roku 1948 do roku 1990

Novému režimu, nastupujícímu k moci v roce 1948 se družstva příliš nehodila. Hlavním důvodem nespokojenosti režimu s družstvy se stala zejména skutečnost, že družstva byla subjekty soukromoprávními. Združstevňování bylo sice státní politikou, ale jen tam, kde se to novému režimu zamlouvalo. Jinak byly učiněny radikální zásahy do podoby družstevnictví.

V první fázi byla likvidována družstva živnostenského charakteru (lihovarnická, mlékárenská, aj.). Družstevní záložny byly administrativně sloučeny do státních spořitelů a jejich majetek byl převzat bez náhrady v roce 1952. Opatřeními státní moci bylo určeno, že se bude moci družstevnictví napříště rozvíjet v oblasti zemědělské výroby, maloobchodu a drobné výroby, opravárenství a později byl umožněn rozvoj bytového družstevnictví, které na dlouhou dobu stagnovalo. Tak vzniklo spotřební družstevnictví „Jednota“, které převzalo maloobchodní prodejny soukromých obchodníků. Malovýrobní a opravárenské soukromé živnosti byly

rovněž převzaty výrobními družstvy. Zemědělské družstevnictví přežilo v deformované podobě. Kolektivizací zemědělské malovýroby a její přeměnou ve velkovýrobu skrze Jednotná zemědělská družstva, v nichž bylo těžiště družstevnictví vůbec. I když JZD měla podle zákona dále provozovat všechny svépomocné činnosti družstev, z nichž vznikla, došlo namísto pokračování ve svépomocné činnosti k postupnému přebírání zemědělského majetku svých členů. Velká část do družstva odevzdaného zemědělského majetku nebyla rolníkům proplacena a byli tak z části prakticky vyvlastněni.

Zlikvidováním členských podílů, dosavadní svépomoci spolu s porušováním zásady dobrovolnosti, tedy jak dobrovolnosti členství v družstvech, tak i dobrovolnosti sdružování družstev a potlačením principu osobní iniciativy tak docházelo k příkrému rozporu s hlavními principy družstevnictví. Výsledkem politiky združstevňování byla sice početná a celostátně rozprostřená síť spotřebních, výrobních, zemědělských a později i bytových družstev, ale šlo o družstva výrazně pozměněná. Šlo o družstva spíše podle názvu než dle jejich obsahu. Byla velmi silně připodobněna tehdy existujícím národním podnikům a státním statkům.

Takováto státní politika se také projevila v legislativě. Charakteristickými rysy tehdejší právní úpravy bylo, že přesnější ustanovení zákona se přesunula do právních předpisů nižší právní síly - nařízení vlády či resortních ministerských vyhlášek u zemědělských družstev, nebo do normativních aktů Ústřední rady družstev nebo příslušného svazu družstev u ostatních družstev, která nebyla středem bývalého režimu. Pozitivem bylo odstranění dualismu v právní úpravě družstev, který přetrvával ještě z doby Rakousko - Uherska.

Již roku 1948 byl přijat zákon č. 187/1948 Sb., o Ústřední radě družstev, který vnesl do družstevní sféry podstatné změny, jež negativně poznamenaly naše družstevnictví. Tímto zákonem bylo nařízeno povinné podřízení se všech družstev pod jejich jediný vrcholný orgán. Již rok nato byl položen základ dualismu zákonem č. 69/1949 Sb., jednotných zemědělských družstvech, který pro tato zemědělská družstva zčásti zrušil platnost původního zákona č. 70/1873 ř. z.

převzatého již za první republiky. Tento původní zákon byl zcela zrušen zákonem č. 53/1954 Sb., o lidových družstvech a družstevních organizacích, který upravoval pouze vztahy nezemědělských družstev. Tím byl na druhé straně zaveden nový dualismus, a to právní úpravy zemědělských družstev a družstev ostatních. Podle tohoto zákona měla lidová družstva ještě valnou hromadu, která schvalovala stanovy, ale k jejich vzniku už bylo třeba souhlasu příslušného svazu družstev nebo Ústřední rady družstev. Členská schůze o stanovách rozhodovat nemohla. Další zákon č. 49/1959 Sb., o jednotných zemědělských družstvech již jen zakotvil dosažené výsledky kolektivizace a dokončil právní dualismus a definitivně znemožnil jinou možnost organizování se rolníků než v JZD.

V období tzv. Pražského jara roku 1968 byla zahájena příprava zákona o socialistickém družstevnictví. Vzhledem k dalšímu politickému vývoji, zůstala právní úprava taková, jaká byla přijata v 50. letech. Protože nebyl zájem na systémovém řešení, tak celé období 70. a 80. let právní dualismus přetrval. V období ekonomických reforem, tzv. přestavby v období druhé poloviny 80. let byla přijata nová právní úprava. Stalo se tak zákonem č. 90/1988 Sb., o zemědělském družstevnictví a zákonem č. 94/1988 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví. Tím bylo dovoleno, aby vznikala i družstva jiných než dosud povolených druhů.

1.6. Právní úprava družstevnictví od roku 1990 do současnosti

Ani změna společenských poměrů v listopadu 1989, kdy bylo nutno přikročit pomocí reforem k odstranění různých věcných deformací československého družstevnictví, nevedla ihned k odstranění zmíněného dualismu dřívější právní úpravy. Byly přijaty nové družstevní zákony, které ještě naposledy rozlišovaly typy družstev a to zákon č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví, a zákon č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví. Zůstal tedy zachován rozdíl mezi právní úpravou družstev zemědělských a družstev ostatních. Tyto dva zákony přinesly řadu významných změn, zejména možnost volit jakýkoli předmět činnosti družstva bez omezení, absenci donucení ke členství, zavedení členských podílů pro všechny typy družstev, dále sdružování

družstev založené na dobrovolnosti a také i se zahraničními osobami. Dále upravovaly vznik a zánik družstva, vztah družstev a státu, vznik a zánik členství. Oba zákony shodně stanovily základním vnitrodružstevním předpisem stanovy, které se zapisovaly do podnikového rejstříku, nesměly být v rozporu s vlastními ustanoveními zákona a dalšími obecně závaznými předpisy. Dále musely obsahovat název, sídlo, předmět družstva, ustanovení o vzniku a zániku členství, o právech a povinnostech členů, o postupu proti členům, kteří neplnili své členské povinnosti, o členském podílu, popřípadě vkladu nebo jiné majetkové účasti a způsob a rozsah ručení člena za případnou ztrátu družstva. A také musely podrobněji upravit ustanovení o orgánech družstva. Podle zákona o zemědělském družstevnictví musely navíc stanovy obsahovat ustanovení o péči o členy družstva - důchodce a zabezpečení podmínek pro společenské a pracovní uplatnění členů se změněnou pracovní schopností.

Na vývoj družstev měly zásadní vliv dva procesy vzešlé z reformy. Prvním byl proces restitucí, na základě zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, jehož dopady měly vliv na zemědělská družstva tím, že obnovoval původní vlastnická práva k půdě a ostatnímu zemědělskému majetku. A také na základě zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, upravujícího problematiku nezemědělských restitucí. Druhým procesem byl proces transformace, na základě zákona č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání nároků v družstvech, který kromě vypořádání původních majetkových nároků restituentů, dále stanovil povinnost přeměnit původní družstva, vyjma bytových, na podnikatelské subjekty nového typu, zejména na obchodní společnosti, což se mnohdy také stalo, nebo na družstva, která pouze přizpůsobí své poměry do souladu s úpravou podle obchodního zákoníku (vazba na § 765 ObchZ).

Dne 1. ledna 1992 nabyl účinnosti zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Od té doby byla právní úprava družstev obsažená v §§ 221 - 260 přímo novelizována pouze dvakrát. Poprvé zákonem č. 30/2000 Sb., kdy došlo k velké novelizaci ustanovení o zániku členství v družstvu ve vazbě na úpravu zániku členství v souvislosti s úpravou výkonu rozhodnutí postižením členských práv a

povinností. Podruhé zákonem č. 370/2000 Sb., kdy změny vedly ke zpřísnění některých podmínek právní úpravy fungování družstev. Obchodní zákoník zcela nově a jednotně upravil právní vztahy všech družstev. Tím, že zrušil dosavadní družstevní zákony č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví, a č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví, tak odstranil právní dualismus na úseku družstevnictví. Měl se tak stát, dle původního záměru zákonodárce, jedinou univerzální kodifikací družstev.

Tato koncepce však byla fakticky opuštěna, když byl přijat zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, upravující právní vztahy týkající se těchto specifických typů družstev. Tímto zákonem byl po více než 40 letech opět povolen vznik družstevních záložen.

S účinností od 1. května 1994 se významnou měrou dotkl právního režimu jen bytových družstev zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé další zákony (zákon o vlastnictví bytů), protože upravil zejména převody družstevních bytů a nebytových prostorů do vlastnictví členů družstev typu SBD a LBD a dále také zcela nesystematicky vyčleňování nových družstev z dosavadních bytových družstev.

Kapitola II.

Charakteristika družstva

2.1. Pojetí a principy družstevnictví

Současná právní úprava družstev jakož i celý jejich právní režim vychází z nadčasových principů, které jsou pro družstva jako právní formu charakteristické a částečně i odlišující.

Základním principem, na němž je idea družstevnictví postavena, je princip kolektivismu. Družstvo je kolektivem neuzavřeného počtu členů a založení i činnost družstva předpokládá společnou vůli určitého kolektivu osob sdružit se ke společné činnosti.

Dalším je princip dobrovolnosti členství s tím, že počet členů družstva je během jeho existence proměnný. Není tedy možno nikoho nutit, aby se členem družstva stal, stejně tak není možno nikoho nutit, aby jím zůstal proti své vůli.

Princip družstevní demokracie spočívá v tom, že každý člen má zpravidla jeden hlas (pokud stanovy neurčují jinak) a vyjadřuje složení a působnost orgánů družstva.

Posledním je princip rovnosti členů, který znamená, že každý člen má stejná práva a povinnosti, pokud stanovy neurčí něco jiného, také i stejnou výši základního členského vkladu pro každého člena. I o změně stanov má každý člen právo rozhodovat.

2.2. Právní předpisy upravující družstevnictví

Základním předpisem upravujícím postavení a vnitřní vztahy v družstvu je již zmíněný zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Obchodní zákoník upravuje

družstva spolu s obchodními společnostmi ve své části druhé, která je rozdělena do dvou hlav. První z nich pojednává o obchodních společnostech a samostatná druhá hlava, rozdělená do pěti dílů upravuje základní právní otázky družstva, a to ve svých §§ 221 až 260, což nelze považovat za dostatečnou právní úpravu. První díl obsahuje základní ustanovení, včetně úpravy stanov v § 226, z něhož však vyplývají jen podstatné náležitosti. Vedle toho o stanovách, jejich obsahu a jiných náležitostech pojednává celá řada dalších souvisejících ustanovení ObchZ. Druhý díl pojednává o vzniku a zániku členství, třetí díl upravuje orgány družstva, jejich vznik, zánik, složení působnost. Čtvrtý díl pojednává o hospodaření družstva a díl pátý upravuje otázky zrušení družstva a jeho likvidace.

Místo dosavadních družstevních zákonů byla tedy do obchodního zákoníku začleněna stručná úprava družstev, bez rozlišení rozdílů plynoucích z jednotlivých typů družstev. Přestože tato právní úprava je abstraktnější ve srovnání s nedávnou minulostí, určité rozlišování mezi jednotlivými druhy družstev lze nalézt i v obchodním zákoníku. Jsou zde obsaženy zvláštnosti pro bytová družstva (např. § 230, § 232 odst. 2 ObchZ) a zvláštnosti týkající se malých družstev (§ 245 ObchZ), jsou zde upravena i družstva, v nichž je členství podmíněné pracovní vztahem k družstvu. Možnost, že by byla družstva upravena samostatným zákonem, podobně jako v Rakouské republice nebo Spolkové republice Německo a pro niž hovořila tradice první republiky, nezvítězila. Tím, že zákonodárce zařadil družstva do obchodního zákoníku, jakoby považoval družstva především za podnikatelské subjekty a jejich svépomocný a nevýdělečný charakter byl částečně opomenut. Na druhé straně samotným vyčleněním do zvláštní hlavy alespoň ukázal, že družstva nelze zahrnovat mezi obchodní společnosti. Ale pokud není v hlavě druhé stanoveno jinak, použijí se podle § 260 ObchZ, i na družstva přiměřeně ustanovení hlavy první, prvního dílu, tedy §§ 56 až 75b jako obecná ustanovení o obchodních společnostech. Takto § 260 ObchZ umožňuje vyhovujícím způsobem zaplnit řadu mezer v právní úpravě družstev, i když uvedená konstrukce působí jisté výkladové potíže. Stejně tak nelze-li některé otázky řešit podle ustanovení obchodního zákoníku, řeší se podle předpisů občanského práva, tedy zejména podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Ve vztahu k občanskému zákoníku je tedy obchodní

zákoník speciálním zákonem upravujícím zejména též otázky postavení podnikatelů a podnikání (§ 1 odst. 1 ObchZ).

Zvláštní typy družstev a specifické případy právní existence družstev upravují speciální zákony, které jsou k obchodnímu zákoníku a tím spíše k občanskému zákoníku ve vztahu speciálních právních předpisů k obecnému předpisu.

Jsou to: zákon č. 42/1992 Sb., o transformaci družstev, řešící problematiku družstev vzniklých před 1. lednem 1991, jejich právní existenci, pokračování v činnosti nebo jejich zrušení, zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, který komplexně upravuje tento zvláštní typ družstva. Dále zákon č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, který upravuje vztahy bytových družstev a nájemců - členů družstev při převodech vlastnictví bytů a také možnost vyčlenění družstva z bytového družstva. Posledním je zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, který se vztahuje na pojišťovny v právní formě družstva.

2.3. Pojem družstvo

Základní definici družstva obsahuje od 1. ledna 1992 ustanovení § 221 obchodního zákoníku. Podle něj je družstvo společenstvím neuzavřeného počtu osob založeným za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. Z toho vyplývá několik podstatných znaků družstva.

Jak zdůrazňuje právní úprava, družstvo je primárně považováno za podnikatelský subjekt, a teprve sekundárně je připuštěna možnost existence družstva za jiným než podnikatelským účelem. Jak vyplývá z § 2 odst. 2 ObchZ, tak platná právní úprava neumožňuje založit družstvo, které by nemělo postavení (nikoli však povahu) podnikatele, přestože ve skutečnosti podnikatelskou činnost vůbec nevykonává anebo je přímo založeno za jiným než podnikatelským účelem podle § 221 odst. 1 ObchZ. Pokud je družstvo založeno za nepodnikatelským účelem, pak jeho činnost musí směřovat k podpoře hospodaření nebo jiných aktivit pouze

jeho členů, ne tedy obecně prospěšných aktivit nebo za účelem podpory jiných osob než členů družstva.

Jak tedy vyplývá z dikce zákona, mohou existovat druhy družstev výlučně podnikatelské nebo výlučně nepodnikatelské povahy nebo za účelem podpory podnikatelské činnosti svých členů nebo provozující zčásti podnikatelskou a zčásti nepodnikatelskou činnost.

2.4. Jednotlivé typy družstev

V současnosti platná právní úprava sice mezi jednotlivými družstvy příliš nerozlišuje, ale to neznamena, že mezi družstvy nejsou žádné další rozdíly. Podle typu byla družstva naposledy rozlišena zákonem č. 176/1990 Sb., o bytovém spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví a zákonem č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví. Oba tyto zákony však byly zrušeny obchodním zákoníkem. Jedinými dvěma typy družstev, jenž jsou v současné době zákonem výslovně vymezeny, jsou kromě bytových družstev jen družstevní záložny. Ani zákonná povinnost označení družstev typovým označením (bytové, zemědělské atd.) v současnosti dána není. Následující výčet základních typů družstev je pouze rámcový. Protože družstva se dodnes sdružují podle jednotlivých typů, schematicky jsem je rozdělil podle jejich organizačního rámce sdružování.

Prvým typem jsou družstva zemědělská. Jedná se o družstva převážně podnikatelské povahy, zejména transformovaná z bývalých jednotných zemědělských družstev.

Dalším typem jsou družstva výrobní. Jsou to také družstva převážně podnikatelské povahy. Zvláštní kategorií jsou výrobní družstva invalidů. U nich je výrazně v popředí jejich neziskový, sociálně orientovaný charakter. Stát jim poskytuje daňová zvýhodnění, ostatní výhody byly po roce 1989 odstraněny. Tato družstva usilují o integraci zdravotně handicapovaných do společnosti tím, že slouží k jejich zaměstnávání.

Spotřební družstva jsou třetím typem. I tato družstva jsou převážně podnikatelského charakteru.

Čtvrtým typem jsou družstva bytová. Byť jistá doplňková výdělečná činnost není vyloučena, jsou pojmově nepodnikatelského typu. V současnosti existuje několik základních typů. Historicky nejstarší jsou Lidová bytová družstva (LBD), která vznikla transformací z původních bytových družstev existujících ještě před druhou světovou válkou. Dále to jsou Stavební bytová družstva (SBD) vzniklá za socialismu. Družstva nájemníků jsou založena výlučně za účelem privatizace bytového fondu, tedy nabytí celého domu od obce nebo jiného právního subjektu (např. a. s.). Investorská bytová družstva se zabývají výstavbou bytových domů. Jsou zakládána na výstavbu konkrétních objektů a to výlučně z prostředků svých členů.

Konečně pátým typem jsou družstevní záložny. Byť je lze označit jako družstva založená za podnikatelským účelem, nejedná se o družstva čistě podnikatelské povahy, protože mají podporovat hospodaření svých členů a poskytovat jim další služby pro uspokojování jejich potřeb.

2.5. Sdružování a organizace českého družstevnictví

Dnešní platná právní úprava výslovně neupravuje sdružování družstev. Naposledy bylo sdružování družstev v právních předpisech upraveno v zákoně č. 162/1990 Sb., o zemědělském družstevnictví, a zákoně č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví. Ty byly zrušeny účinností obchodního zákoníku od 1. ledna 1992. Zakotvovaly možnost dobrovolného sdružování družstev, ve všech formách sdružování přípustných tehdejším právním řádem. Za předpokladu, že to určovaly stanovy svazu, mohly být jeho členy nejenom družstva, ale i občané nebo právnické osoby.

Obchodní zákoník možnosti sdružování družstev vůbec nezmiňuje. Družstva nejsou povinna se sdružovat v družstevních organizacích a ty nemají vůči svým členům ze zákona danou žádnou pravomoc a kontrolní mechanismy na základě

stavovského principu. Nezbyvá tedy nic jiného, než když družstvo poruší práva svých členů, domáhat se nápravy soudní cestou. V současné době se družstva v praxi sdružují na základě možnosti dané občanským zákoníkem v § 875 jako zájmová sdružení právnických osob podle § 20f OZ. Sdružení jsou právnickými osobami, jež odpovídají svým majetkem za neplnění povinností. Členství ve sdruženích je zcela dobrovolné a sdružovat se v něm mohou pouze právnické osoby. Vnitřní režim sdružení, práva a povinnosti jeho členů určují stanovy sdružení. Mezi sdružení reprezentující zájmy družstev v České republice patří Svaz zemědělských družstev a společností, Svaz českých a moravských bytových družstev, Svaz malých bytových družstev, Svaz družstev typu LBD, Svaz českých a moravských výrobních družstev, Svaz českých a moravských spotřebních družstev. Tyto družstevní svazy se dále sdružují v Družstevní asociaci ČR, jako vrcholné zájmové organizaci českých družstev. Česká asociace založen členem Družstevní asociace České republiky není, ale vzájemně spolupracují.

2.6. Sdružování a organizace družstevnictví ve světě

Organizace spojených národů

Organizace spojených národů se zabývá družstvy zejména prostřednictvím svého Výboru pro podporu a rozvoj družstevnictví (COPAP), kde v součinnosti spolupracují různé vládní i nevládní mezinárodní organizace. Jeho členy tak jsou následující mezinárodní organizace: Mezinárodní organizace práce (ILO), Mezinárodní organizace pro zemědělství a výživu (FAO), Mezinárodní družstevní svaz (ICA), Mezinárodní federace zemědělských producentů (IFAP), Světový výbor pro Credit Union (WOCCU) a Mezinárodní unie pracovníků v odvětví výživy a zemědělství, v hotelových, restauračních a stravovacích službách (IUF). Je základnou, která umožňuje nejen spolehlivě zjistit stav a význam družstevnictví v jednotlivých částech současného světa, ale také vysledovat směry jeho rozvoje v hospodářství a dalším občanském životě v jednotlivých státech a možnosti využití družstevnictví při řešení zejména ekonomických a sociálních problémů lidí. Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo řadu doporučení vládám členských států.

Evropská unie

Za účasti volených zástupců družstev pečuje soustavně o rozvoj družstevnictví podobně jako Organizace spojených národů v rámci svých členských států také Evropská unie. Vrcholné orgány Evropské unie se zabývaly družstevnictvím vícekrát a od roku 1990 se věnovaly tvorbě návrhu stanov Evropských družstev; ten byl jimi projednáván v letech 1990, 1994, 2001 a přijat v roce 2003. Tento návrh stanov Evropského družstva byl zpracován Koordinačním výborem Asociací družstev Evropských společenství a projednáván ve vrcholných orgánech Evropské unie za aktivní účasti zástupců asociací družstev členských států Evropské unie. Evropský parlament přijal také několik rezolucí o družstvech.

V členských zemích Evropské unie je pravidlem, že družstva se sdružují do svých organizací většinou podle předmětu své činnosti. Nejčastěji jde o svazy družstev. Někdy jde o sdružení v příslušných vyšších územních celcích, jindy o sdružení celostátní. Svazy a jiné naddružstevní organizace v členských státech Evropské unie se sdružují do Asociace družstev Evropských společenství. Úprava postavení svazů družstev je zpravidla součástí družstevních zákonů. Jen výjimečně se v těchto zákonech se svazy pouze počítá a jejich úprava se ponechává jim samým. Většinou jsou nadány právem kontroly a vybaveny potřebnými oprávněními vůči kontrolovaným družstvům. Členství ve svazech je buď dobrovolné nebo povinné. V některých státech Evropské unie jsou svazy družstev vybavovány i určitými oprávněními ve vztahu k příslušným orgánům státu. Zpravidla jde o postavení poradců státního orgánu.

O vývoji a právní úpravě družstevnictví a stanov v některých zemích EU a v EU pojednám v kapitole IV.

Mezinárodní družstevní svaz

Byl založen v roce 1895 v Londýně za účasti zástupců družstev Čech a Moravy jako členů delegace Všeobecného svazu svépomocných a hospodářských družstev Rakousko - Uherska se sídlem ve Vídni. Svaz je politicky neutrální

nevládní mezinárodní organizací. Má statut konzultanta Hospodářské a sociální rady Organizace spojených národů. Jeho hlavními úkoly jsou reprezentace a být prostředníkem družstevních organizací všech druhů družstev, hájit zájmy a iniciovat rozvoj družstev.

Kapitola III.

Právní úprava stanov v obchodním zákoníku

Stanovy

3.1. Pojem stanov a jejich právní povaha

Stanovy lze vymezit jako základní vnitřní dokument družstva, je ústavou družstva, regulující a určující vztahy mezi členy družstva navzájem, jejich členská práva a povinnosti. Mimo jiné také vymezují řadu dalších zákonem určených skutečností jako je právní postavení družstva vůči třetím osobám, jeho orgány a vnitřní organizaci. Kromě základních družstevních institutů tento vnitrodružstevní dokument upravuje také další otázky, kterým důležitost přikládají sami členové.

Význam stanov družstva je dán zejména skutečností, že u družstev neexistuje žádný zakladatelský dokument. Jedná se o jediný vnitrodružstevní předpis, který obchodní zákoník u družstev upravuje. To ovšem neznamena, že by družstvo nemohlo přijmout a mít jiné vnitřní předpisy. Ale jen za podmínky, že budou v souladu s právními předpisy a také stanovami družstva. V tomto případě zde však zákonodárce nestanovil za porušení těchto jiných vnitrodružstevních předpisů žádnou sankci. Stanovy přirozeně nemohou obsahovat všechna pravidla, jimiž se má činnost družstva řídit. Proto mohou a mají v družstvech existovat další vnitrodružstevní předpisy, které dále rozvádějí ustanovení stanov. A také upravují další vztahy v družstvu na něž stanov nepamatují. Zde může jít o jakákoli pravidla obecné povahy, která jsou dlouhodobě platná a jejichž existence může prospět správnému řešení vnitrodružstevních vztahů. Zpravidla však jde o jednací řady orgánů družstva a o provozní řady. Blíže o nich pojednávám na závěr této kapitoly.

Stanovy družstva jsou vzhledem ke své smluvní povaze závazné pouze a jenom pro členy a orgány družstva, ale dotýkají se také třetích osob.

Stanovy mají povahu konstitutivního aktu aplikace práva, kterým se stávají na základě rozhodnutí ustavující nebo členské schůze, již náleží zákonné oprávnění k autonomní úpravě vnitřních poměrů družstva. Tím zakládají nebo mění právně relevantní stav s působností ex nunc.

Právní povaha stanov je dána způsobem jejich vzniku, jejich účelem a okruhem jimi vázaných osob. Podle většinového názoru akceptovaného i judikaturou, jsou stanovy svého druhu společenskou smlouvou sui generis a zavazují všechny členy družstva¹. Stanovy družstva jsou přijímány a měněny specifickou, zákonem vymezenou procedurou, jejíž nedodržení je sankcionováno neplatností založení družstva u prvních stanov a neplatností změny stanov při jejich změně. Povaha stanov je tedy smluvní, proto i na ně lze aplikovat ustanovení občanského zákoníku o platnosti právních úkonů.

3.2. Platnost stanov a její předpoklady

Je nutné rozlišovat mezi platností a účinností stanov. A proč? Jako smlouva sui generis, jsou stanovy nebo jejich změny právním úkonem, který je platný dnem svého vzniku.

Stanovy mají svojí povahou nejbližší smlouvě², tedy ujednání dvou či více osob. Rozdíl je však v tom, že při přijetí nebo změně stanov zákonem stanoveným způsobem nemusí být vůle všech členů družstva souladná, jsou schvalovány většinou hlasů, v čemž se projevuje institucionální prvek vznikání právnické osoby. Proto zákon určuje pravidla pro přijímání rozhodnutí o přijetí stanov a některá dává do dispozice stanov. Jejich závaznost je pak obecná vůči všem členům družstva bez rozdílu, zda hlasovali pro přijetí nebo změnu stanov kladně či záporně nebo se členské schůze nezúčastnili. Právě tím je dána smluvní povaha stanov, z níž pak také vyvozujeme možnost použití ustanovení o právních úkonech a proto na ně lze aplikovat příslušná ustanovení občanského zákoníku.

¹ Přehled judikatury ve věcech družstev, s. 13 - odůvodnění rozh. R 51/2001.

² Sbírka rozhodnutí NS ČSR - odůvodnění civ. rozh. 9 269 (z roku 1929).

Platnost stanov znamená, že byly přijaty právně kvalifikovaným způsobem a jsou právně závazné pro účastníky smlouvy, v tomto případě pro členy a orgány družstva. Závazné potud, že o přijetí či změně stanov bylo rozhodnuto, a jestliže by mělo dojít k jejich další změně, pak by o nich muselo být příslušným způsobem rozhodováno znovu.

Předpoklady platnosti stanov družstva vycházejí zejména z úkonů učiněných při jejich přijímání nebo rozhodování o jejich změně, dále z ustanovení obchodního zákoníku a také z ustanovení občanského zákoníku.

Předpoklady, které musí být zároveň splněny tedy jsou, že proces rozhodování o stanovách družstva byl v souladu se zákonem a platnými stanovami, jejichž obsah je v souladu s kogentními ustanoveními obchodního zákoníku, s ustanoveními občanského zákoníku o právních úkonech, jakož i všemi dalšími zákony. Nesplnění jednotlivých předpokladů může mít rozdílné právní následky.

Přijímací proces musí být v souladu se zákonem, pokud jde o změny stanov, tak i se stanovami družstva. Rozhodování o stanovách patří do působnosti členské schůze, která musí být svolána podle zákona a podle stanov družstva. Proceduru přijetí nebo změny stanov stanoví zákon. Zákon nebo stanovy také určují, pro která usnesení je třeba kvalifikované většiny.

To jsou ta ustanovení obchodního zákoníku týkající se stanov, jež upravují otázky, které nelze ve stanovách upravit odlišně od zákona.

Stanovy musí splňovat zejména základní podmínky jako jsou dostatečná určitost, srozumitelnost, tedy musí být dostatečně zřejmé, jaká práva a povinnosti stanovy určují a že jednotlivá ustanovení nesmí umožňovat dvojí výklad. Dále že plnění ze stanov nesmí být nemožné, tedy že nelze uložit povinnost, již nelze z objektivních důvodů splnit. Pakliže by povinnost nebylo možné splnit z důvodů subjektivních, mohlo by to být důvodem nemožnosti jejího vymožení, případně v rozporu s dobrými mravy. Dále že obsah a účel, všechny povinné i nepovinné náležitosti stanov musí být v souladu se zákony České republiky, jakož i mezinárodními

smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Dále že, nesmí obcházet zákon a nesmí se přičít dobrým mravům podle § 39 OZ a také, že stanovy musí být ve formě, již požaduje zákon, tedy ve formě notářského zápisu.

3. 3. Neplatnost stanov nebo jejich částí

Nesplnění i jen jedné ze shora jmenovaných podmínek, znamená absolutní neplatnost stanov nebo jejich částí. S jakými následky? Absolutní neplatnost právního úkonu působí přímo ze zákona ex tunc, bez ohledu na to, zda se neplatnosti někdo dovolal. Jestliže je tedy některé ustanovení stanov družstva absolutně neplatné, působí tato neplatnost vůči všem osobám, jak vůči družstvu a jeho členům, tak i vůči třetím osobám včetně státních orgánů. Přinejmenším posledně jmenovaní by měly přihlížet k absolutní neplatnosti bez dalšího.

Neplatnost stanov je dána nesplněním podmínek jejich platnosti. Podle typu podmínky platnosti lze rozlišit následky neplatnosti a možnost domoci se vyslovení, určení neplatnosti.

Rozlišují se dva základní důvody neplatnosti stanov nebo jejich částí. Prvým z nich je, že proces rozhodování o nich nebyl v souladu se zákonem a platnými stanovami. Druhým důvodem je, že obsah stanov není v souladu s kogentními ustanoveními obchodního zákoníku nebo občanského zákoníku, popřípadě i s dalšími zákony. Jestliže jsou stanovy družstva v některé části v rozporu s kogentním ustanovením zákona a tento rozpor nezpůsobuje neplatnost celých stanov, platí namísto stanov příslušné ustanovení zákona³.

Z pohledu rozhodování o neplatnosti stanov nebo jejich částí jsou možné dva způsoby. První možností je vyslovení neplatnosti usnesení členské schůze družstva soudem, na níž byly stanovy přijaty nebo změněny podle § 242 ObchZ. Soud tedy může na návrh věcně legitimovaného navrhovatele, tedy pouze člena

³ Soudní judikatura - rozhodnutí soudů ČR vydávaná ve spolupráci se soudci Nejvyššího soudu z oblasti občanského, obchodního a pracovního práva, 1997, č. 8, s. 189 a násl. - rozsudek NS ČR ze dne 16. 6. 1996 sp. zn. 2 Odon 25/96.

družstva, který dodržel zákonné podmínky podle § 242 ObchZ, vyslovit neplatnost usnesení členské schůze. Vyslovení neplatnosti soudem je závazné pro všechny členy družstva i pro třetí osoby. Od právní moci rozhodnutí soudu o vyslovení neplatnosti je nutné za neplatné považovat napadené nově přijaté stanovy nebo jejich změnu. Věcně příslušným k rozhodnutí o návrhu je krajský soud podle § 9 odst. 3, písm. b) OSŘ. Místně příslušný je soud, v jehož obvodu má žalované družstvo sídlo. Druhou možností je vyslovení neplatnosti stanov nebo jejich části rozhodnutím soudu podle § 80 písm. c) OSŘ v případě absolutní neplatnosti stanov nebo jejich části. V takovém řízení, zahajovaném výhradně na návrh, již nelze posuzovat platnost rozhodování členské schůze družstva, která o nových stanovách nebo změně rozhodla. Soud bude posuzovat, zda přijaté stanovy, respektive jejich změna je obsahově v rozporu s kogentními ustanoveními obchodního zákoníku, s ustanoveními občanského zákoníku nebo dalšími zákony. Věcně legitimována je ta třetí osoba, jejíž právní postavení může být neplatností právního úkonu ovlivněno a existuje zde naléhavý právní zájem na určení neplatnosti či platnosti stanov nebo jejich části. Takový spor se řadí mezi statusové věci a příslušný je tak k řízení v prvním stupni soud krajský podle § 9 odst. 3 písm. b) OSŘ. Místně příslušný je soud, v jehož obvodu má žalované družstvo sídlo.

Některé vady stanov mohou mít za následek tzv. neplatnost družstva ve smyslu § 68a ObchZ, že tedy družstvo po prohlášení neplatnosti soudem vstupuje do likvidace. Na pochybnost o tomto závěru upozorňuje Irena Pelikánová a Stanislava Černá ve druhém díle učebnice obchodního práva (2006, s. 473). Vyvolává ho nezměněný § 257 odst. 1 písm. f) ObchZ, podle kterého i nadále soud může družstvo zrušit, jestliže jeho založením byl porušen zákon, aniž zákonodárce sladil podmínky zrušení s evropskou směrnicí č. 68/151/EHS. Zachování původního znění tohoto ustanovení může být chápáno i jako neaplikovatelnost § 68a ObchZ. Jak se zde uvádí, tak právo soudu zrušit družstvo je podstatně širší než okruh vad vypočtený v citovaném ustanovení jako důvody neplatnosti.

3. 4. Přijetí a změny stanov a jejich účinnost

Schválení prvních stanov je podle § 224 odst. 2 písm b) ObchZ jednou ze základních podmínek a obligatorním bodem programu ustavující schůze družstva většinou přítomných oprávněných zájemců o členství (§ 224 odst. 4 ObchZ). Bez jejich přijetí nedojde k platnému založení družstva. Každé družstvo tedy musí mít stanovy od samého počátku své existence. Tento zákonný požadavek se mi jeví dobrým i proto, že ještě před založením družstva si mohou a musí jeho budoucí členové ujasnit jakými pravidly se bude družstvo řídit. Schválené stanovy družstva jsou dle ustanovení § 224 odst. 6 ObchZ součástí a povinnou přílohou notářského zápisu o rozhodnutí ustavující schůze o schválení stanov a jsou povinnou přílohou návrhu na prvozápis do obchodního rejstříku (§ 225 odst. 3 písm. b) ObchZ), který musí být podán do 90 dnů (§ 62 odst. 1 ObchZ). Tím je zpravidla pověřen notář, který osvědčil průběh ustavující schůze družstva. Návrh na zápis je povinno podat představenstvo a podepisují ho všichni členové představenstva (§ 225 odst. 2 ObchZ). Ustanovení § 19 OSŘ přiznává způsobilost být účastníkem řízení i tomu, komu takovou způsobilost přiznává zákon, a to bez ohledu na to, zda má právní subjektivitu. Z uvedeného lze dovodit, že představenstvo, které je podle ustanovení § 225 odst. 2 ObchZ navrhovatelem v řízení o zápis družstva do obchodního rejstříku, je účastníkem i v odvolacím, popřípadě dovolacím řízení v této věci⁴. V rámci řízení o zápis družstva do obchodního rejstříku je rejstříkový soud vzhledem ke své povinnosti zkoumat v souladu s § 200d odst. 1 OSŘ zákonné podmínky nutné pro vznik družstva oprávněn zkoumat zákonnost stanov, tedy jejich soulad se zákonem, a to ex officio. Pokud by některé ustanovení stanov družstva nebylo v souladu se zákonem, k zápisu takového družstva do obchodního rejstříku nedojde.

Změna stanov je přípustná kdykoliv za trvání družstva. O jejich změnách rozhoduje jedině členská schůze jakožto nejvyšší orgán družstva. Přičemž tuto svojí výlučnou pravomoc nemůže na nikoho přenést. Výjimkou je pouze shromáždění delegátů, pokud tak určí stanovy (§ 239 odst. 7 ObchZ). Jeho

⁴ Přehled judikatury ve věcech družstev, s. 10 - odůvodnění rozh. R 65/2000.

rozhodování lze považovat jen za přenesení části působnosti členské schůze na orgán tuto členskou schůzi nahrazující. V případě hlasování členské schůze nebo schůze delegátů o změně stanov zákon kogentně stanoví, že má každý člen družstva pouze jeden hlas a pokud stanovy neurčují nutnost kvalifikované většiny, postačuje pro přijetí změny stanov přítomnost nadpoloviční většiny členů na členské schůzi a souhlas většiny hlasů přítomných členů. Usnesení členské schůze, kterým byly změněny stanovy družstva, musí být osvědčeno notářským zápisem o rozhodnutí orgánu právnické osoby podle § 80a a n. NotŘ, který musí obsahovat též schválený text změny stanov. Dojde-li ke změně stanov, pak je představenstvo povinno bez zbytečného odkladu poté, co se o této změně dozví kterýkoliv člen představenstva, vyhotovit úplné znění stanov. Dále je povinno do 30 dní ode dne schválení změny stanov, nikoli však od jejich účinnosti, uvědomit o tom rejstříkový soud a založit ve dvojím vyhotovení úplné znění stanov do sbírky listin. S porušením povinnosti lze spojit odpovědnost za škodu. Družstvo do doby zveřejnění nemůže namítat vůči třetím osobám nové znění stanov. Rejstříkový soud však o změně stanov nerozhoduje.

Ke změně stanov může dojít též nezávisle na vůli družstva. Obchodní zákoník totiž ve svém § 173 odst. 4 určil, že představenstvo družstva je povinno vyhotovit upravené znění stanov tehdy, když dojde k jakékoli právní skutečnosti, která mění ustanovení dříve přijatých stanov. Touto skutečností může být např. změna zákonné úpravy družstev, konkrétně novela obchodního zákoníku, která zasáhne i jeho ustanovení vztahující se na družstva. V takovém případě není třeba ke změně stanov usnesení členské schůze, ale pouze představenstva družstva.

Účinnost stanov znamená, že jsou způsobilé působit právní účinky, tedy že na jejich základě mohou vznikat práva a povinnosti příslušnému okruhu osob, které se jimi řídí, jako jsou členové družstva, orgány družstva a družstvo samotné.

Účinnosti mohou nabýt pouze platné stanovy, platnosti nemohou stanovy nabýt později, než účinnosti. Dosud neúčinné stanovy nepůsobí právní následky. Účinnými se stanovy stávají nejdříve okamžikem, kdy nabudou platnosti, není-li určeno jinak. Zpětnou účinnost tedy stanovy mít nemohou. To by znamenalo

nepřípustnou retroaktivitu. Tu stanovám může přiznat pouze zákon⁵. Stanovy však mohou nabýt pozdější účinnosti. Jinak může být určeno jednak v rozhodnutí členské schůze o přijetí nebo změně stanov, kdy lze účinky posunout do budoucna. Odložení účinnosti stanov může nastat také přímo na základě zákona, jako například u skutečností, jejichž zápis do obchodního rejstříku má konstitutivní charakter. Viz. zásada vyjádřená v ustanovení § 173 odst. 2 ObchZ, že změna stanov v části týkající se obchodní firmy se stává účinná až okamžikem, kdy byla změna zapsána do obchodního rejstříku.

3. 5. Nahlížení do stanov

Stanovy družstva jsou veřejně přístupným dokumentem. Ve vztahu k členům družstva je přístupnost stanov dána § 241 odst. 3 ObchZ, podle kterého má každý člen družstva právo vyžádat si zápis z každé členské schůze a jeho přílohy k nahlédnutí. A stanovy tvoří přílohu k zápisu z jejího jednání. Zákon však družstvu toto neukládá jako povinnost. Ve vztahu k veřejnosti toto právo vyplývá jednak z § 38i odst. 1 písm. a) ObchZ, podle něhož jsou stanovy družstva součástí sbírky listin na obchodním rejstříku, dále z § 226 odst. 3 a § 173 odst. 4 ObchZ, podle něhož je povinností představenstva zajistit uložení jejich posledního platného úplného znění do obchodního rejstříku a právem všech osob do těchto stanov uložených ve sbírce listin nahlížet, pořizovat si z nich kopie a výpisy. Nic však nebrání tomu, aby i družstva na žádost nečlena a za úhradu pořídila opis svých stanov tomu, kdo osvědčí právní zájem na znění stanov.

3. 6. Zakládání stanov

Po novele obchodního zákoníku provedené zákonem č. 142/1996 Sb., jež byla součástí harmonizace českého práva s komunitárním a na základě níž byla zřízena sbírka listin u příslušného rejstříkového soudu (§ 38i ObchZ), má družstvo od 1. července 1996 povinnost bez zbytečného odkladu založit úplné znění

⁵ Soudní judikatura - rozhodnutí soudů ČR vydávaná ve spolupráci se soudci Nejvyššího soudu z oblastí občanského, obchodního a pracovního práva, 1997, č. 8, s. 189 a násl. - rozsudek NS ČR ze dne 16. 6. 1996 sp. zn. 2 Odo 25/96.

stanov včetně jejich jakýchkoliv změn (nejen v důsledku rozhodnutí členské schůze, ale i v důsledku zákona či rozhodnutí příslušného orgánu) do sbírky listin vedené u příslušného rejstříkového soudu. V každém případě družstvo předkládá k registraci v obchodním rejstříku úplné znění stanov, tj. nikoli pouze těch článků stanov, které byly změněny. Pro družstva je určena speciálně jako lhůta třicetidenní. Stanovy družstevní záložny předkládá představenstvo zvolené na ustavující schůzi Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami jako jednu z listin, jež musí být přiložena k žádosti o povolení ke vzniku a činnosti záložny. Družstevní záložna zasílá Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami i schválené změny stanov.

3. 7. Obsah stanov, jejich náležitosti

Obsah stanov není libovolný. Stanovy družstva mají několik okruhů ustanovení, jež jsou z hlediska nutnosti jejich začlenění do stanov v odlišných pozicích. Zákon jednak určuje náležitosti stanov, které musí stanovy obsahovat, obligatorní náležitosti, a dále náležitosti, které mohou a nemusí obsahovat, fakultativní náležitosti. Zákon upravuje určité vztahy, přičemž stanovy mohou obsahovat úpravu odchylnou. Zákon pak dále předpokládá, že stanovy mohou určité vztahy upravit, aniž by sám říkal jak. Náležitosti stanov tedy lze dělit na obligatorní, o kterých zákon bezpodmínečně stanoví, že musí být ve stanovách upraveny, a fakultativní, jejichž úprava ve stanovách je věcí volné úvahy členské schůze. Absence obligatorní náležitosti nových stanov by znamenala nemožnost zápisu do obchodního rejstříku. Jak jsem už uvedl blíže v kapitole 3.3., tak změna stanov, která by vedla k absenci obligatorní náležitosti, by znamenala možnost napadení platnosti procesu této změny, ne však neplatnost celých stanov. Už z povahy fakultativních náležitostí je zřejmé, že nejsou-li obsaženy ve stanovách, tak následkem může být pouze nemožnost existence právních skutečností, jež nejsou stanovami předvídaný (např. nepovinný orgán družstva). Vyvinula se praxe, že jednotlivá ustanovení stanov jsou začleňována např. do kapitol.

a) Obligatorní náležitosti

Obligatorní náležitosti upravuje zejména § 226 odst. 1 ObchZ a některá další zvláštní ustanovení (§ 223 odst. 2 a 5 ObchZ, § 239 odst. 2 ObchZ, § 245 odst. 3 ObchZ). V § 226 odst. 1 ObchZ je dílem uveden nutný základní obsah stanov pro všechny typy družstev kromě družstevních záložen, kde je obligatorní obsah stanov dán ustanovením § 5 ZDrZl. Kromě toho jsou další obligatorní náležitosti stanov uvedeny v některých zvláštních ustanoveních obchodního zákoníku. Podle typu družstev v občanském zákoníku pro bytová družstva, v zákoně o spořitelních a úvěrních družstvech pro družstevní záložny a v zákoníku práce pro družstva, kde podmínkou členství je pracovní vztah k družstvu.

U družstevních záložen je zákonem určen obligatorní obsah stanov odlišně § 5 ZDrZl. Jak stanoví § 1 odst. 2 ZDrZl, tak vzhledem ke speciálnímu charakteru zákona o družstevních záložnách se na družstevní záložnu nepoužijí ustanovení obchodního zákoníku o obligatorních náležitostech stanov. Na rozdíl od ostatních družstev nemohou stanovy družstevní záložny obsahovat jiná ustanovení, než náležitosti uvedené v § 5 odst. 1 ZDrZl. Další ustanovení mohou obsahovat pouze vyplývá-li to z dalších ustanovení zákona o spořitelních a úvěrních družstvech.

Stanovy musí vždy obsahovat alespoň tyto údaje:

a) Obchodní firma

Obchodní firmou družstva je název, pod kterým družstvo činí právní úkony, název, pod kterým je družstvo zapsáno v obchodním rejstříku.

b) Sídlo družstva

Sídlem družstva je adresa, kde družstvo sídlí skutečně, tedy místo, kde je umístěna správa družstva a kde se veřejnost může s družstvem stýkat. Zápis i změna zápisu sídla družstva do obchodního rejstříku má deklaratorní povahu. Podle § 19c odst. 5 OZ u družstva stačí, pokud jeho stanovy uvedou namísto adresy sídla jen obec, kde je jeho sídlo. To zjednodušuje družstvu proces změny

sídla v rámci obce, aniž by se musely měnit stanovy. K zápisu do obchodního rejstříku však musí družstvo ohlásit plnou adresu svého sídla a splnit podmínky dané § 37 odst. 2 ObchZ.

c) Předmět podnikání družstva nebo předmět činnosti družstva, popřípadě obojí Stanovy musí obsahovat v případě podnikatelské činnosti družstva předmět podnikání, v případě nepodnikatelské činnosti družstva předmět činnosti. Také je možná jejich kombinace. Předmět podnikání nebo činnosti ve stanovách je prvním předpokladem k jeho výkonu, aby mohl být i realizován, je třeba jeho zápisu do obchodního rejstříku (§ 35 ObchZ). Dále musí být předmět podnikání v souladu s podnikatelskými oprávněními vydaných pro družstvo nebo fyzickou osobu, pomocí které je tato činnost vykonávána (§ 37 odst. 1 ObchZ). Při vymezení předmětu podnikání nebo činnosti bude dle mého názoru vhodné nepostupovat příliš úzkostlivě a volit spíše širší formulace. To proto, že překročení předmětu podnikání nebo činnosti družstva vymezeného stanovami, může mít velmi nepříjemné následky, a to až po zrušení družstva. Změna předmětu podnikání nebo činnosti je sice možná, a to jak jejich rozšíření, tak i zúžení, jde však o změnu stanov, a proto podléhá registraci rejstříkovým soudem jako změna stanov.

d) Vznik a zánik členství v družstvu

Podle § 227 odst. 5 ObchZ podrobnější úpravu členství, jeho vzniku a zániku upravují stanovy. Aby vzniklo členství v družstvu, je nutné naplnění zákonem daných právních skutečností jako je podání písemné přihlášky, složení členského nebo vstupního vkladu do 15 dnů od konání ustavující schůze určenému členu představenstva způsobem stanoveným ustavující členskou schůzí, případně další podmínky dané stanovami a je-li členství podmíněno pracovněprávním vztahem člena v družstvu, tak i dokončení povinné školní docházky a dovršení věku patnácti let. Ve stanovách je nutné upravit vznik členství u nově vzniklého družstva, přijetí za člena u existujícího družstva a převod členských práv a povinností. Jimi se budu podrobněji zabývat níže⁶. Jako poslední případ vzniku členství uvádí ustanovení § 227 odst. 2 ObchZ jiné způsoby vzniku členství

⁶ Podle § 4 odst. 1 ZDrZI nelze u družstevní záložny nabýt členství převodem členských práv a povinností ani děděním.

stanovené zákonem. To je v první řadě vznik členství v důsledku sloučení, splynutí či rozdělení družstva, dále v důsledku vyčlenění části bytového družstva podle § 29 BytZ, z důvodu dědění přechodem na dědice, kterému připadl členský podíl u bytového družstva a vznik společného členství manželů za splnění předpokladů podle § 703 odst. 2 ObčZ a také jen u bytových družstev. U družstevní záložny je na rozdíl od obecné úpravy členství v družstvu stanovena podmínka dosažení věku nejméně 18 let (§ 8 ObčZ) a plná způsobilost k právním úkonům.

Jak jsem shora uvedl, tak prvním způsobem je vznik členství při založení družstva dnem vzniku družstva, tedy dnem zápisu v obchodním rejstříku. Podáním přihlášky, z níž vyplývá určitý a srozumitelný projev vůle stát se členem zakládaného družstva, je uchazeč o členství oprávněn se účastnit ustavující schůze a hlasovat na ní. Členem družstva se stane i ten uchazeč o členství, který na ustavující schůzi hlasoval proti předloženým návrhům. Má však možnost od sebe účinnost vzniku členství odvrátit tím, že svou přihlášku do družstva vezme zpět ihned po hlasování o stanovách, hlasoval-li proti jejich přijetí. Druhým způsobem vzniku členství je přijetí uchazeče za člena již existujícího družstva rozhodnutím příslušného orgánu družstva podle stanov. Stanovy mohou upravit postup pro odvolání proti zamítavému rozhodnutí o přijetí za člena družstva. Dále mohou stanovy různě upravit datum vzniku členství. Členství může vzniknout dnem, který je uveden v přihlášce, ale tento den nemůže předcházet dni rozhodnutí příslušného orgánu družstva o přijetí člena. Také lze vázat vznik členství na den rozhodnutí orgánu družstva o přijetí nebo na den, který je v tomto rozhodnutí jako den vzniku uveden. Vždy však zároveň musí být splněna podmínka splacení základního členského nebo vstupního vkladu ve výši podle stanov družstva. Pokud stanovy vstupní vklad neupravují, je uchazeč o členství povinen zaplatit před vznikem členství celý základní vklad. Třetím způsobem vzniku členství je převod členských práv a povinností, kterému věnuje obchodní zákoník ustanovení § 229 a 230. Rozlišujeme dva druhy, jednak převod mezi členy družstva, pokud to stanovy nevyklučují, tak potom takový převod již nepodléhá souhlasu družstva, a jednak převod na třetí osobu, který za splnění všech zákonem a stanovami stanovených podmínek již nepodléhá souhlasu

představenstva. V souvislosti s převodem členství je třeba, abych zmínil specifickou situaci u bytových družstev. Ustanovení § 230 věta první ObchZ, které je speciálním ustanovením týkajícím se právě bytových družstev stanoví, že převod práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu na základě dohody nepodléhá souhlasu orgánů družstva.

Členy družstev jsou jak fyzické, tak právnické osoby, a to jak výlučně, tak i spolu. Zákon příkládá těmto dvěma subjektům různou váhu, pokud jde o požadovaný počet členů družstva. V ustanovení § 221 odst. 4 ObchZ zakotvený požadavek o minimálním počtu pěti členů v družstvu totiž neplatí, jsou-li jeho členy alespoň dvě právnické osoby. Výjimkou je družstevní záložna, pro niž zvláštní zákon stanoví minimální počet třicet fyzických osob, nemůže zde tedy vzniknout členství právnické osobě. Platí zde princip výlučného členství každé osoby v družstvu. Výjimkou je pouze členství v bytovém družstvu, kde za zákonem stanovených podmínek vznikne společné členství manželům.

Podobně je třeba upravit způsoby zániku členství. Členství může zaniknout jen na základě právních skutečností stanovených zákonem. Způsoby zániku členství jsou upraveny v obchodním zákoníku v ustanovení § 231, § 232, § 227 odst. 3 a § 229. Mezi způsoby zániku členství patří dohoda mezi členem družstva a družstvem v písemné podobě. U bytových družstev, jde-li o společné členství manželů, je k uzavření dohody třeba souhlasu obou manželů, jinak je dohoda relativně neplatná podle § 145 odst. 2 ObčZ. Souhlasu druhého z manželů je třeba i tehdy, je-li výlučným členem jen jeden z nich, a to jako společného nájemce družstevního bytu⁷. Pokud je člen družstva současně k družstvu ve vztahu pracovněprávním, nemá dohoda o ukončení členství bez dalšího za následek i ukončení pracovněprávního vztahu. Dalším způsobem zániku členství je vystoupení z družstva jako jednostranný písemný úkon člena směřující k ukončení členství. Je zde dán prostor pro úpravu délky lhůty ve stanovách, jejímž uplynutím členství zaniká. Tato by však tato lhůta byla delší než lhůta stanovená zákonem (§ 231 odst. 3 ObchZ), tedy 6 měsíců, potom by takové

⁷ Právní rozhledy 1994, č. 1, s. 21 - rozsudek NS ČR ze dne 24. 9. 1992, sp. zn. Cz 22/92.

ustanovení stanov bylo neplatné. Třetí způsob zániku členství je podle § 231 odst. 3 ObchZ vyloučení člena z družstva, jestliže opětovně a přes výstrahu porušuje členské povinnosti, nebo z jiných důvodů určených stanovami. Pro vyloučení z jiných důležitých důvodů uvedených ve stanovách nevyplývá zákonný požadavek předchozí výstrahy⁸. V tomto směru by měly stanovy obsahovat dostatečně konkrétní vymezení důvodů, pro něž lze člena vyloučit. Nemůže jimi být porušování členských povinností, ale jiné důvody, které musí být z hlediska družstva důležité, a to zejména s ohledem na jeho činnost a vnitřní fungování apod⁹. O vyloučení člena družstva rozhoduje představenstvo, pokud stanovy nepřenesly tuto pravomoc na jiný orgán družstva. Vyloučení musí být členu oznámeno písemně. Z hlediska uvedení důvodů o vyloučení člena z družstva je postačující, je-li v rozhodnutí o vyloučení popsáno porušení povinností dostatečně jasně, určitě a srozumitelně, bez odkazu na příslušné ustanovení stanov, podle něhož k porušení povinností došlo¹⁰. Proti rozhodnutí o vyloučení lze do tří měsíců podat odvolání k členské schůzi, byť by o vyloučení přímo rozhodovala členská schůze. Ani toto rozhodnutí členské schůze, jímž nevyhoví odvolání člena proti vyloučení není konečné, člen družstva může podle § 231 odst. 4 ObchZ v subjektivní lhůtě tří měsíců a objektivní lhůtě jednoho roku podat u soudu návrh na prohlášení rozhodnutí členské schůze za neplatné, je-li v rozporu s právními předpisy nebo stanovami. Příslušný k řízení je podle § 9 odst. 3 písm. g) OSŘ v prvním stupni krajský soud, u něhož je družstvo zapsáno v obchodním rejstříku. Jde o řízení podle § 200e OSŘ, rozhoduje se usnesením. Mezi další způsoby zániku členství patří prohlášení konkursu na majetek člena, zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku člena, pravomocné nařízení výkonu rozhodnutí postižením členských práv a povinností, vydání exekučního příkazu k postižení členství. K zániku členství může také dojít zánikem družstva a zánikem členství fyzické osoby smrtí, kde některá práva a povinnosti (zejména majetkových práv), tvořící obsah daného vztahu, přecházejí na dědice, členství jako takové však na dědice člena nepřechází, ale zákon dává dědici možnost o

⁸ Přehled judikatury ve věcech družstev, s. 37 a násl. - usnesení NS ČR ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 666/2002.

⁹ Právo a podnikání 1999, č. 1 - rozsudek NS ČR ze dne 14. 10. 1998, sp. zn. 1 Odon 103/97.

¹⁰ Právní rozhledy 2003, č. 3, s. 150 - rozsudek NS ČR ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 29 Odo 838/2001.

členství požádat. Postačuje, aby se dědic přihlásil o členství a představenstvo družstva členství neodmítlo, podléhá-li souhlasu družstva. Zcela specifická situace nastává v případě smrti člena bytového družstva, který byl současně nájemcem družstevního bytu. Z ustanovení § 706 odst. 2 a § 707 odst. 2 ObčZ, který je v tomto směru ve vztahu k § 232 ObchZ předpisem speciálním, nelze ani v nejmenším dovést, že by dědic musel o členství v bytovém družstvu žádat. Občanský zákoník v tomto případě ke vzniku členství nevyžaduje nejen souhlas představenstva, ale ani přihlášku za člena ze strany dědice, který se stal členem již na základě zdědění členského podílu. Nedojde-li v řízení o projednání dědictví k dohodě dědiců, členský podíl zůstavitele ve stavebním bytovém družstvu nabývají dědici rovným dílem. O tom, kdo se stane členem stavebního bytového družstva, budou proto muset dědici po skončení řízení o dědictví buď uzavřít dohodu, nebo o tom na návrh některého z nich rozhodne soud¹¹. Posledními způsoby zániku členství jsou zánik pracovního vztahu člena, jestliže byl předpokladem pro vznik i existenci členství (§ 227 odst. 3 ObchZ) a zánik členství právnické osoby jejím vstupem do likvidace, prohlášením konkursu nebo jejím zánikem (§ 232 odst. 4 ObchZ).

Zákon o družstevních záložnách neobsahuje speciální ustanovení o způsobech zániku členství, takže zde platí obecná úprava.

e) Práva a povinnosti členů k družstvu a práva a povinnosti družstva k členům
Práva a povinnosti členů družstva a družstva k členům nejsou zahrnuta do jednoho konkrétního ustanovení zákona, ale vyplývají z řady jeho ustanovení a je nutné je dovozovat. Celkově však charakter družstva a koncepce jeho zákonné úpravy směřuje k tomu, aby jednotlivá práva a povinnosti byly upraveny ve stanovách nejenom na úrovni specifikace těch, jež jsou právním předpisem upraveny, ale i právy a povinnostmi určenými bez přímé souvislosti se zákonem.

Kromě obecné povinnosti dodržovat stanovy patří mezi základní povinnosti plynoucí ze zákona vkladová povinnost, dále připouští-li to stanovy, tak

¹¹ Přehled judikatury ve věcech družstev, s. 27 - odůvodnění usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 1. 1995, sp. zn. 7 Co 2628/94.

uhrazovací povinnost, pracovní povinnost pokud je podle stanov podmínkou členství pracovní vztah člena k družstvu. Mezi základní práva se řadí právo účastnit se členské schůze a hlasovat na ní, právo být volen do družstevních orgánů, právo bránit se rozhodnutím přijatým orgány družstva, tedy podávat námítky proti usnesení členské schůze a obracet se na soud ve vymezených věcech¹². Dále právo na podíl na zisku, na vypořádací podíl v případě zániku členství, na podíl na likvidačním zůstatku, právo nahlížet do seznamu členů družstva a žádat o vydání potvrzení, vyžádat si k nahlédnutí řádnou účetní závěrku a návrh na rozdělení zisku a ztrát.

Pozornost je třeba věnovat těm právům a povinnostem majícím pro členy zásadní význam. Tak u bytových družstev zmíním např. právo na převod bytu do vlastnictví nebo právo na uzavření nájemní smlouvy. U družstevních záložen jsou některá práva a povinnosti určeny přímo zákonem o spořitelních a úvěrních družstvech. Jsou další speciální úpravou práv a povinností členů společně s právy a povinnostmi určenými obchodním zákoníkem. V rozsahu určeném stanovami má tak každý člen družstevní záložny právo a povinnost ukládat vklady v družstevní záložně, právo na poskytnutí úvěru a dalších služeb, právo na poskytnutí úplných informací o hospodaření družstevní záložny a rozhodnutích jejích orgánů a oprávněných osob.

f) Vkladová povinnost a způsob splácení členských vkladů

Účastensství členů na majetku družstva má podobu základního členského vkladu, případně vstupního vkladu, dalšího členského vkladu a další majetkové účasti. Výšší základního členského vkladu se rozumí vklad určený stanovami, který je podmínkou vzniku členství, jeho existence a k jehož splacení se člen družstva zavázal. Ten může být peněžitý či nepeněžitý a to movitý nebo nemovitý nebo jeho kombinace a musí být splacen nejpozději do tří let po vzniku členství, ale stanovy mohou určit lhůtu kratší v souladu s § 223 odst. 6 ObchZ, podobně jako v případě hospodaření družstva se ztrátou. Vstupní vklad je část základního členského vkladu určeného ve stanovách. Je-li určen, tak je nutné vstupní vklad

¹² Neplatnost rozhodnutí členské schůze podle § 242 ObchZ, neplatnost vyloučení z družstva dle § 231 odst. 5 ObchZ.

splatit do 15 dnů ode dne konání ustavující schůze družstva a v případě existujícího družstva ve lhůtě určené stanovami. Pokud však při vzniku družstva nebyl určen vstupní vklad, musí být základní členský vklad zcela splacen do patnácti dnů od konání ustavující schůze. Není-li určen vstupní vklad u již existujícího družstva, je nutné splatit základní členský vklad, jinak nevznikne členství. Podle § 223 odst. 4 ObchZ se k dalšímu členskému vkladu a další majetkové účasti na podnikání družstva mohou členové zavázat za podmínek stanovených stanovami. Podmínkou vzniku povinnosti splatit další členský vklad je příslušné ustanovení stanov a převzetí tohoto závazku členem. Připouštějí-li stanovy další majetkovou účast členů na podnikání družstva, je nutná podrobná úprava podmínek této účasti ve stanovách, protože zákon tyto otázky nijak neupravuje.

Způsob splácení se liší podle charakteru vkladu a je nutné upravit ho konkrétně ve stanovách. Způsobem splácení musíme rozumět i lhůty pro postupné splácení vkladů.

Jak jsem již uvedl, tak členský vklad může mít i podobu nepeněžitého plnění. Ten se ocení způsobem určeným stanovami nebo při založení družstva způsobem dohodnutým všemi členy. Ustanovení § 59 odst. 3 ObchZ se v případě nepeněžitého vkladu nepoužije, protože zde platí speciální úprava § 223 odst. 5 ObchZ.

U družstevních záložen je členským vkladem pouze vklad peněžitý. Výše je pro všechny členy stejná a každý člen se může zavázat pouze k jednomu členskému vkladu.

g) Vypořádací podíl při zániku členství

Před zákonnou úpravou ustanovení § 233 odst. 2 až 4 ObchZ, která mají dispozitivní povahu, má přednost určení vypořádacího podílu co do způsobu, výše a splatnosti ve stanovách družstva. Odchylná úprava vypořádacího podílu ve stanovách se musí řídit pouze dvěma podmínkami, že nárok na vypořádací podíl nelze odepřít ani členům s členstvím kratším než 1 rok a do hodnoty, z níž bude

členský podíl vypočítáván a uhrazován, nesmí být započítán nedělitelný fond družstva ani vklady členů s členstvím kratším než 1 rok přede dnem sestavení účetní závěrky. Právo na vypořádací podíl však nelze vyloučit, neboť ustanovení § 233 odst. 1 ObchZ je kogentní. Vypořádací podíl se odvíjí od hodnoty členského vkladu, většinou však s touto hodnotou nebude totožný a na jeho výši bude mít vliv stav vlastního kapitálu družstva. Vypořádací podíl se uhrazuje v penězích, stanovy však mohou určit, že v případech, kdy členský vklad spočíval zcela nebo zčásti v převodu vlastnického práva k nemovitosti na družstvo nebo i v poskytnutí jiného věcného plnění, má člen právo volby formy vypořádání (234 odst. 1 ObchZ). To znamená, že pokud člen družstva nepožádá o uhrazení vypořádacího podílu jinak, je družstvo povinno uhradit podíl v penězích. Ustanovení stanov družstva, které by určovalo, že vypořádací podíl se vydává ve skladbě a poměru, v jaké je skladba obchodního jmění družstva, by bylo v rozporu se zákonem (§ 39 OZ)¹³. Zvláštní úprava vypořádacího podílu platí v případě zániku členství v důsledku převodů jednotek bytových družstev. Způsob vyrovnání vypořádacího podílu je upraven v § 25 odst. 1 BytZ. Uvedené ustanovení připouští dohodu o vyrovnání vypořádacího podílu i jinak, než je uvedeno v § 234 odst. 1 ObchZ, a to i za situace, kdy stanovy obecně jiný způsob vyrovnání vypořádacího podílu neupravují. Pokud však nedojde mezi družstvem a nabyvatelem jednotky k dohodě o jiném způsobu vyrovnání vypořádacího podílu, potom platí § 25 odst. 2 BytZ, podle něhož je v takovém případě družstvo povinno uhradit vypořádací podíl v penězích podle § 233 ObchZ. V družstevních záložnách je vypořádací podíl vždy jen v penězích a nelze ho tedy vymezit jinak, než je uvedeno v zákoně (§ 4 odst. 6 ZDrZI), kromě určení lhůty splatnosti vypořádacího podílu.

h) Orgány družstva a počet jejich členů, délka jejich funkčního období, způsob jejich svolávání a jednání

Mezi orgány družstva, jež jsou z hlediska jejich ustavení obligatorní, patří členská schůze, představenstvo a kontrolní komise; u družstevních záložnách též úvěrová komise. Uvedení fakultativních orgánů je zcela nezbytné, pokud je družstvo chce

¹³ Přehled judikatury ve věcech družstev, s. 45 - rozsudek NS ČR ze dne 18. 12. 2001, sp. zn. 29 Odo 301/2001.

zřídit. Neurčí-li stanovy délku funkčního období družstevních orgánů, tak nebude jasná jeho délka, jelikož zákon v § 246 odst. 1 ObchZ stanovuje jenom maximální hranici v délce 5 let, kterou však nelze zaměňovat s délkou funkčního období.

Členská schůze

Je nejvyšším orgánem družstva. Právo účastnit se jí mají všichni členové družstva. Stanovy určí lhůty, kdy se schází, přičemž se musí sejít nejméně jednou za rok. Lhůty mohou být určeny jak pevným datem nebo určením měsíce či dne nebo stanovit svolání schůze s vazbou na určitou událost. Stanovy musí určit i způsob svolání členské schůze v termínu i členské schůze mimo termín podle § 239 odst. 3 ObchZ. Způsob svolání by měl být pro všechny členy stejný a dostatečně průkazný. Stanovy by také měly upravit náležitosti pozvánky na členskou schůzi, když pravidlem by mělo být, aby obsahovala navržený pořad jednání. Dále je ve stanovách vhodné upravit i způsob jednání členské schůze a zakotvit procesní pravidla pro její rozhodování, případně učinit odkaz na jednací řád a ten vydat. V družstvu, které má méně jak padesát členů, mohou stanovy určit, že působnost představenstva a kontrolní komise plní členská schůze (§ 245 odst. 1 ObchZ). I v tomto případě lze zřídit další orgány, nelze jim však do působnosti svěřit věci představenstva a kontrolní komise. Statutárním orgánem uvedeného typu tzv. malého družstva je předseda, popřípadě další člen pověřený členskou schůzí. Jsou názory, že u malého družstva musí být předseda vždy, tedy i když družstvo bude mít představenstvo a kontrolní komisi. Pokud členská schůze není usnášeníschopná, musí představenstvo svolat náhradní členskou schůzi, která se musí konat do tří týdnů ode dne, kdy se měla konat členská schůze původní a musí mít nezměněný pořad jednání. Ta se potom může usnášet bez ohledu na počet přítomných členů. Obdobný postup platí i při náhradních dílčích schůzích a náhradním shromáždění delegátů.

Dílčí schůze

Stanovy mohou umožnit konání členské schůze formou dílčích schůzí zejména v družstvech s větším počtem členů a se samostatnými složkami rozmístěnými ve větších vzdálenostech. Ze zákona nemohou dílčí schůze rozhodovat o zániku družstva a stanovy mohou určit další otázky, o nichž nepřísluší dílčím schůzím

rozhodovat a měly by obsahovat podrobnou úpravu svolávání dílčích schůzí, účast na nich.

Shromáždění delegátů

Ustanovení § 239 odst. 7 ObchZ umožňuje, aby stanovy určily, že v rozsahu jimi daném plní působnost členské schůze shromáždění delegátů. To je využíváno v družstvech s velkým počtem členů, kteří tak vykonávají svá práva prostřednictvím zvolených delegátů na shromáždění delegátů. Přesné vymezení působnosti shromáždění delegátů i způsob volby musí být podrobně rozpracován ve stanovách, které by měly zároveň zajistit ochranu členů před případným zneužitím této formy rozhodování.

Představenstvo

Představenstvo je statutárním orgánem družstva. Počet jeho členů musí být ve stanovách určitý, aby bylo zřejmé, kdy je usnášení schopné. Určují ho stanovy. Zákon nestanoví minimální ani maximální počet členů představenstva, ale z ustanovení § 243 odst. 3 zároveň vyplývá požadavek na nejméně dvoučlenné představenstvo. Tomu dle mého názoru nasvědčuje i charakter představenstva jako kolektivního orgánu. Délku funkční období představenstva určují stanovy a nesmí být delší než tři roky u prvních orgánů a pět let u následujících. Stanovy mohou vyloučit opětovnou volbu členů představenstva. Předseda představenstva je volen představenstvem ze členů představenstva, přičemž stanovy mohou volbu svěřit do působnosti členské schůze. Stanovy mohou zakotvit, že za představenstvo navenek jedná nejen předseda, ale i alternativně nebo společně s členem či místopředsedou představenstva. Nemohou se však odchýlit od kogentního ustanovení zákona, které stanoví, že je-li pro právní úkon, který činí představenstvo, předepsána písemná forma, je třeba podpisu alespoň dvou členů představenstva (§ 243 odst. 3 ObchZ). Stanovy mohou určit důvody, pro něž členská schůze musí jednat o odvolání člena představenstva či ho musí dokonce odvolat. Stanovy také mohou určit konkrétní podmínky, za kterých se představenstvo musí sejít, jakož i lhůtu a způsob svolání představenstva. Funkce člena představenstva a člena kontrolní komise jsou neslučitelné ze zákona, přičemž stanovy mohou rozšířit okruh neslučitelnosti funkcí na další volené

orgány. Podobně jako pro členskou schůzi, lze i pro jednání představenstva a kontrolní komise upravit ve stanovách způsob jednání a rozhodování.

Kontrolní komise

Počet členů kontrolní komise určují stanovy, přičemž musí být nejméně tři a stejně jako u představenstva družstva musí stanovy obsahovat zcela určitý počet členů. Funkční období určují stanovy a podobně jako u představenstva nesmí být delší než tři roky u prvních orgánů a pět let u následujících. Kontrolní komisi volí a odvolává členská schůze. Stanovy mohou vyloučit nebo jinak upravit možnost opětovné volby členů. Stanovy mohou určit, že je oprávněna svolat členskou schůzi. Pokud stanovy nesvěřují členské schůzi volbu jejího předsedy, případně místopředsedy, tak kontrolní komise je volí sama ze svého středu. Způsob svolávání kontrolní komise musí upravit stanovy, přičemž pro něj platí to, co již bylo zmíněno o členské schůzi a představenstvu. Stanovy mohou uvést konkrétní případy, kdy se kontrolní komise musí sejít.

Úvěrová komise

U družstevní záložny je obligatorním orgánem ještě úvěrová komise. Stanovy mohou připustit přenesení části její pravomoci na jiné osoby. Zákonem je také rozšířena působnost představenstva, oprávnění kontrolní komise jsou stanovena i vůči úvěrové komisi.

i) Způsob použití zisku a úhrady případné ztráty

Nad rámec zákona mohou stanovy představenstvu určit povinnost zabezpečit vypracování výroční zprávy o hospodaření družstva. Dále mohou stanovy upravit podmínky, za nichž bude zisk rozdělován mezi členy, podmínky jeho převodu do dalších let jako nerozděleného zisku, jeho užití včetně priorit. Pokud se družstvo dostane do ztráty, mohou stanovy určit prioritní řešení této ztráty. Stanovy také mohou určit, že všichni nebo někteří členové družstva mají na základě rozhodnutí členské schůze vůči družstvu do jisté výše uhrazovací povinnost přesahující členský vklad na krytí ztrát družstva. Ze zákona nemůže u člena družstva přesáhnout trojnásobek jeho členského vkladu.

j) Pravidla tvorby a užití nedělitelného fondu

Na rozdíl od obchodních společností stanoví zákon družstvu povinnost zřídit nedělitelný fond již při vzniku a určuje rovněž jeho nejnižší možný rozsah a doplňování. Dispozice ve stanovách může určit vyšší nedělitelný fond a vyšší doplňování. Stanovy také mohou určit, kdy a jak bude nedělitelný fond používán a který orgán o jeho použití rozhodne. Kromě obligatorně zřizovaného nedělitelného fondu mohou být ve stanovách zakotveny i další zajišťovací fondy.

k) Dalšími obligatorními náležitostmi stanov jsou:

- určení výše zapisovaného základního kapitálu (§ 223 odst. 2 ObchZ),
- způsob svolávání členské schůze družstva a lhůty, v nichž se tak děje (§ 239 odst. 2 ObchZ),
- způsob ocenění nepeněžitých vkladů, pokud je stanovou připouštějí (§ 223 odst. 5 ObchZ).

U bytových družstev ještě také podmínky nově upravené zák. č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zák. č. 40/1964 Sb., ve znění s účinností od 31. března 2006, za nichž se uzavírají smlouvy o nájmu družstevních bytů mezi bytovým družstvem a členem bytového družstva, jež mohou určit pouze stanovy (§ 685 odst. 2 ObčZ) a s tím související vztah člena družstva k družstevnímu bytu a z něj vyplývajících práv a povinností nájemce družstevního bytu při opravách a údržbě a hrazení nákladů s tím spojených (§ 687 odst. 4 ObčZ) a lhůtu pro vrácení členského podílu při vystěhování z bytu (§ 714 ObčZ).

Jak jsem již uvedl v úvodu této kapitoly, tak povinný obsah stanov družstevní záložny je dán ustanovením § 5 odst. 1 ZDrZl, další ustanovení mohou obsahovat jen, vyplývá-li to z uvedeného zákona.

Stanovy družstevní záložny musí tedy obsahovat:

- a) obchodní firmu a sídlo,
- b) předmět činnosti,

- c) vznik, zánik a podmínky členství, základní práva a povinnosti členů k družstevní záložně a družstevní záložny ke členům,
- d) výši členského podílu a způsob jeho splácení (majetková účast členů je možná pouze členskými podíly, které jsou peněžité a shodné pro všechny členy),
- e) orgány družstva a počet jejich členů, délku jejich funkčního období, způsob ustavování, působnost, způsob jejich svolávání a jednání, dále lhůty, ve kterých se scházejí a na rozdíl od jiných družstev mají orgány založen povinnost vypracovat své jednací řády,
- f) způsob použití zisku a způsob úhrady případné ztráty,
- g) výši zapisovaného základního kapitálu, které musí činit nejméně 500.000 Kč,
- h) dobu pro zánik členství při vystoupení člena,
- i) podmínky poskytování dalších služeb mimo základní finanční služby podle § 3 odst. 1 písm. d) ZDrZl,
- j) základní podmínky pro činnost podle § 3 odst. 2 ZDrZl, „měly by se soustředit především na stanovení vnitřních pravidel záložny pro řádné uzavírání smluv v této oblasti, záruk návratnosti poskytnutých úvěrů a jistoty vkladů záložny u jiných subjektů apod.“¹⁴,
- k) výši povinného zápisného, které smí sloužit pouze ke krytí výdajů spojených se vznikem členství,
- l) způsob a rozsah převodu pravomocí úvěrové komise na jiné osoby, tuto možnost mohou stanovy vyloučit,
- m) stanovení odpovědnosti členů za krytí ztrát družstevní záložny podle § 4 odst. 3 ZDrZl
- n) podmínky poskytování informací,
- o) finanční řád, stanovující zejména druhy dalších fondů, výši největšího možného úvěru, podmínky poskytování peněžních služeb, zásady zajištění úvěrů, základní druhy vkladů a úvěrů a meze úročení.

Další možná ustanovení vyplývající ze zákona o družstevních záložnách:

- stanovy mohou určit, že se vytváří vyšší rizikový fond a rezervní fond a že se

¹⁴ Helešic, F. K zákonné úpravě družstev. Právo a podnikání, 1997, č. 2, s. 10.

- případně zřizují další fondy (§ 10 odst. 2 ZDrZl),
- rezervní fond se ročně doplňuje o částku určenou ve stanovách, nejméně však o 10% ze zisku po zdanění (§ 10 odst. 1 písm. b) ZDrZl),
 - stanovy se mohou odchýlit od lhůty splatnosti vypořádacího podílu dle zákona nejvýše o 11 měsíců (§ 4 odst. 6 ZDrZl),
 - výši uhrazovací povinnosti členů určují stanovy, musí však být nejméně dvojnásobkem členského podílu (§ 4 odst. 3 ZDrZl),
 - ve stanovách může být určeno, že uhrazovací povinnost členů všech nebo některých volených orgánů záložny je vyšší a může být určena i rozdílně pro jednotlivé volené orgány záložny (§ 4 odst. 3 ZDrZl),
 - podrobnosti o náhradní členské schůzi upravují stanovy (§ 5a odst. 2 ZDrZl)
 - určují-li tak stanovy, je úvěrová komise oprávněna převést část výkonu svých pravomocí na jiné osoby podle § 6 odst. 4 ZDrZl),
 - představenstvo rozhoduje i věci podle stanov (§ 6 odst. 5 ZDrZl),
 - stanovy mohou uvést, na které další funkce se vztahuje podmínka bezúhonnosti a odborné způsobilosti (§ 6 odst. 1 ZDrZl),
 - stanovy mohou určit neslučitelnost funkcí pro člena voleného orgánu nebo vedoucího zaměstnance (§ 7 odst. 6 ZDrZl),
 - stanovy upraví podrobnosti rozdělení zisku (§ 9 odst. 1 ZDrZl).

b) Fakultativní náležitosti

Fakultativní náležitosti jsou všechny ty, u nichž zákon nestanoví povinnost začlenit je do stanov, ale pro správné fungování družstva jsou dle mého názoru nezbytná. Zda v nich skutečně budou, rozhoduje družstvo samo. Obchodní zákoník o nich hovoří v řadě ustanovení. Povaha jednotlivých fakultativních náležitostí je různá. Lze je dělit podle toho, zda mohou stanovy pouze převzít zákonnou konstrukci bez dalšího, nebo jsou sice zákonem omezené, avšak mohou upravit určitou otázku dle vlastních potřeb družstva, a v některých otázkách jsou zákonem vůbec neomezovány, co se vlastní úpravy týče.

Fakultativní náležitosti stanov lze rozdělit do čtyř kategorií. První kategorii představují ty otázky, kdy mohou stanovy pouze převzít zákonem dané pravidlo beze změny. Jediným případem je § 234 odst. 2 ObchZ.

Druhou kategorií jsou otázky, kde stanovy mohou určit podrobnější pravidla, jedná se tedy o provedení obecné zákonné úpravy.

Jedná se zejména o tyto fakultativní náležitosti stanov:

- lhůta pro splacení členského vkladu (§ 223 odst. 6 ObchZ),
- vedení seznamu členů družstva (§ 228 ObchZ),
- úprava vzniku členství dědice členského podílu (§ 232 odst. 1 ObchZ),
- tvorba nedělitelného fondu (§ 235 odst. 1 ObchZ),
- podmínky usnášení se orgánů družstva (§ 238 odst. 3 ObchZ),
- způsob svolání členské schůze (§ 239 odst. 2 a 3 ObchZ), práh chráněné menšiny je zřejmě upraven kogentně, je však možný výklad směřující k dispozitivnosti a tedy i snížení stanovami v souladu s § 2 odst. 3 OZ
- jednání představenstva navenek (§ 243 odst. 3 ObchZ),
- rozšíření kompetencí pro předsedu o běžnou činnost družstva je důležitou možností otevřenou zákonem (§ 243 odst. 6 ObchZ)
- zákaz konkurence (§ 249 ObchZ),
- bližší podmínky hlasování v představenstvu a kontrolní komise (§ 250 ObchZ),
- narovnání mezi družstvem a členy představenstva a kontrolní komise z titulu nároku na náhradu škody (§ 251 ObchZ).

Třetí kategorií jsou otázky, kde stanovy mohou obsahovat na základě připuštění zákonem vlastní úpravu.

Jedná se především o tyto fakultativní náležitosti:

- stanovení uhrazovací povinnosti pro některé nebo všechny členy družstva (§ 222 odst. 2 ObchZ),
- další majetková účast členů (§ 222 odst. 4 ObchZ),

- úprava pracovněprávního vztahu člena k družstvu, pokud je to podmínkou členství (§ 226 odst. 2 ObchZ), tato úprava nesmí být v rozporu s pracovněprávními předpisy, ledaže by byla úprava pro člena výhodnější, pokud nebude úprava ve stanovách obsažena, tak platí pracovněprávní předpisy,
- snížení věkové hranice potřebné k přijetí za člena za podmínek uvedených v § 227 ObchZ,
- bližší úprava dne vzniku členství, jeho obsahu a zániku (§ 227 ObchZ),
- bližší podmínky, případně i omezení nebo vyloučení převodu členského podílu (§ 229 ObchZ),
- výpovědní lhůta pro zánik členství při vystoupení člena z družstva (§ 231 odst. 3 ObchZ),
- bližší úprava vyloučení člena z družstva (§ 231 odst. 4 ObchZ),
- úprava vypořádacího podílu (§ 233, § 234 odst. 1 ObchZ),
- úprava podílu člena na zisku družstva (§ 236 odst. 2 a 3 ObchZ),
- zřízení fakultativních orgánů družstva (§ 237 písm. d) ObchZ),
- určení počtu hlasů jednotlivých členů na členské schůzi (§ 240 odst. 1 ObchZ),
- úprava institutu ředitele družstva pro řízení běžné činnosti, jmenovaného a odvolávaného představenstvem (§ 243 odst. 7 ObchZ),
- délka funkčního období členů orgánů družstva (§ 246 odst. 1 ObchZ),
- neslučitelnost funkcí (§ 247 odst. 2 ObchZ),
- náhradníci členů orgánů (§ 248 odst. 2 ObchZ),
- způsob jmenování likvidátora (§ 259 odst. 1 ObchZ).

Poslední čtvrtou kategorií jsou otázky, o kterých zákon nic neurčuje, nezakazuje je a blíže je neupravuje. Pokud tato vlastní úprava není v rozporu s právními předpisy, jejich obsahem, účelem anebo je neobchází, dobrými mravy (§ 3 odst. 1 ObčZ) nebo poctivým obchodním stykem (§ 265 ObchZ), tak stanovy mohou upravovat i otázky, které zákon vůbec neupravuje.

Těmito fakultativními náležitostmi jsou:

- určení, zda mohou být členy družstva jen fyzické osoby nebo i osoby právnické,

- omezení členství profesí, společnými zájmy členu, apod.,
- doba, na niž bylo družstvo zřízeno (§ 254 odst. 2 písm. d) ObchZ).

3. 8. Další vnitrodružstevní předpisy

Zda družstva vypracují další vnitrodružstevní předpisy, je pouze na nich. Jen družstevní záložny mají zákonnou povinnost vypracovat a přijmout jednací řády svých orgánů nebo jednací řád pro každý jejich orgán zvlášť.

Jednací řád družstva má blíže rozvádět zejména ustanovení obchodního zákoníku a stanov družstva pro jednání jeho orgánů. Jednací řád nepodléhá registraci jako stanov družstva. Z tohoto důvodu ani jeho změny nepodléhají evidenci u rejstříkového soudu, ani u jiného mimodružstevního orgánu. I když vypracování a přijetí jednacího řádu družstva není jeho povinností, myslím si, že bude rozhodně pro družstvo prospěšný. Jeho existencí se totiž předejde řadě sporů v procesu rozhodování orgánů družstva, už proto, že mnohá pravidla pro rozhodování orgánů družstva jsou obsažena v jiných částech obchodního zákoníku než té, která je věnována výlučně družstvu.

Vedle jednacího řádu bude vhodné shrnout trvalejší obecná pravidla pro činnost družstva v dalších vnitrodružstevních předpisech, odvíjejících se od předmětu činnosti družstva. Tedy například provozní řád u výrobních družstev a domovní řád u bytových družstev. V nich potom družstva rozvedou a konkretizují ustanovení stanov o právech a povinnostech členů družstva.

Kapitola IV.

Vývoj a současná právní úprava družstevnictví a stanov ve vybraných zemích EU a v EU

Cílem této kapitoly je přiblížit vývoj a současný stav právní úpravy družstevnictví, její formu, předmět v Německu, ve Francii a v Rakousku a v Evropské unii.

4. 1. Soustava právní úpravy družstev a jejich stanov ve vybraných zemích EU

a) Současná právní úprava družstev a jejich stanov ve Spolkové republice Německo

Soustava právní úpravy družstev ve Spolkové republice Německo je mimořádně stabilní. Od konce 19. století ji představuje zákon o výdělkových (živnostenských) a hospodářských společenstvech (družstvech) ze dne 20. května 1898 (RGBl. s. 369, 810), dále jen německý družstevní zákon. Za jeho více jak stoleté platnosti bylo přijato jen několik méně významných novelizací. Německý družstevní zákon má kolem 160 paragrafů, nejde tedy jen o rámcovou úpravu, která by pomíjela detaily, ale spíše o podrobnou úpravu. Je rozdělen na deset dílů, v nichž se celkem vyčerpávajícím způsobem upravují skupiny vztahů družstev. První díl nazvaný „Zřízení družstva“, vymezuje pojem zapsaného družstva a příkladmo uvádí různé druhy družstev. Za zmínku stojí, že upravuje stanovy a jejich obsah - obligatorní i fakultativní, jejich změny, zápis družstva do rejstříku, ručení za závazky družstva, název družstva, minimální počet jeho členů, a právní režim poboček družstva. Úprava družstev německým družstevním zákonem je velmi důkladná a obsáhlá, představuje vnitřně uspořádanou soustavu nařízení., jimiž jsou pokryty vztahy družstev. Prováděcí předpisy zákon až na jednu výjimku nepředpokládá.

Povinný obsah stanov německých družstev se soustřeďuje především na identifikaci družstva, určení předmětu jeho činnosti, zajištění činnosti valné

hromady družstva, vytvoření jeho kapitálu z příspěvků členů a na zajištění eventuálního krytí závazků družstva v případě neúspěchu v jeho činnosti. Pokud o tom rozhodne valná hromada, tak stanovy mohou obsahovat ustanovení, že přijetí do družstva může být vázáno na sídlo člena v určitém územním obvodu, že družstvo může být založeno na dobu určitou.

Německá družstva mají dost širokou možnost upravit své vztahy odchylně od zákonné úpravy, která je v této zemi velice důsledná a pamatuje na všemožné varianty družstevních vztahů.

b) Současná právní úprava družstev a jejich stanov ve Francii

Francouzská republika upravila vztahy svých družstev komplexním zákonem dříve než Německo nebo Rakousko. Stalo se tak zákonem o společenstvech (družstvech) v roce 1867, který však byl po druhé světové válce skoro beze zbytku zrušen a byl nahrazen řadou zákonů a vládních nařízení. Nejdůležitějším z nich je zákon č. 47-1775 z 11. září 1947, o stanovách družstev, který upravuje společné vztahy družstev bez ohledu na jejich předmět činnosti. Obsahuje převážně kogentní ustanovení. Je vnitřně členěn na třicet článků seskupených do čtyř hlav. Hlava II., pojednávající o organizaci a řízení družstev ve svých člancích 6. - 19. postupně upravuje obsah stanov družstva, postavení, úkoly a rozhodování valné hromady, právní režim členských podílů v družstvu a z části též postavení představenstva družstva. Další zákony a častěji vládní nařízení upravují vztahy družstev na něž zákon o stanovách družstev nepamatoval. Dnešní francouzská právní úprava družstev tvoří tedy dvoustupňovou soustavu. Více zasahuje do družstevních vztahů než výše uvedená úprava německá.

Ve vztahu ke stanovám družstva je významné, že francouzská vláda zpravidla vydává ve formě nařízení vzorové stanovy pro jednotlivé druhy družstev, pokud tyto vztahy neupravuje již samotný zákon. V obecné rovině určuje předmět a obsah stanov družstev zákon o stanovách. Jeho výčet však není taxativní. Podle něho a dalších předpisů pro jednotlivé druhy družstev určují stanovy zejména sídlo společnosti, způsob jejího spravování, také rozhodnutí, která jsou vyhrazena

generálnímu shromáždění, pravomoci správců a vedoucích, způsob kontroly činnosti, dále postup, který musí být dodržen při změně stanov družstva neb opří jeho rozpuštění. Dále mají zejména určit rozsah odpovědnosti členů za závazky družstva a podmínky pro přijímání, vystoupení a vyloučení členů. Zákon o stanovách, který je závazný pro všechna družstva bez ohledu na jejich předmět činnosti, v jednom ustanovení považuje sám sebe za předpis vyšší právní síly oproti předpisům téže kategorie. Podle něho se družstva mají řídit zákonem o stanovách a zákony pro určitý druh družstev se mají řídit pouze tehdy, pokud jejich ustanovení není v rozporu s tímto zákonem.

Úprava předmětu a obsahu stanov francouzských družstev je poněkud odlišná od úpravy obvyklé v dalších mnou porovnávaných zemích, především v tom, že se jí zabývají dva zákony namísto jednoho a ze komplexně neupravuje povinný obsah stanov. Činí tak pouze v souvislosti s věcnou úpravou toho kterého družstevního institutu.

c) Současná právní úprava družstev a jejich stanov ve Spolkové republice Rakousko

Právní úprava v Rakousku patří mezi komplexní, dlouhodobě platnou zákonnou úpravu. Představuje ji zákon ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., o výdělkových a hospodářských společenstvech. Tento zákon je doplněn zákonem ze dne 10. června 1903, č. 133 ř. z., o revizi společenstev výdělkových a hospodářských a jiných spolků. Hlavním důvodem vydání tohoto zákona bylo zabránit zneužívání ustanovení výše uvedeného zákona. Ve vztahu k úpravě našich družstev mají tyto dva zákony zvláštní význam, protože se jimi zhruba osmdesát let řídila i naše družstva až do padesátých let 20. století. Zákon o výdělkových a hospodářských společenstvech má celkem 95 paragrafů, které jsou začleněny do jeho pěti hlav s tím, že první hlava se dělí na čtyři oddíly. Oddíl první v hlavě první především jasně definuje družstvo a upravuje náležitosti založení družstva. Celkově úprava zařazená do této partie obsahuje i zásadní ustanovení, která mají nutně odraz ve stanovách družstva. Podle těchto ustanovení se právní poměry členů družstva mezi sebou řídí především stanovami družstva. Ty se mohou odchylovat od

tohoto zákona pouze v případech, kdy to je tímto zákonem dovoleno. Toto zákonné ustanovení vytváří široký prostor pro skutečnou regulaci vztahů uvnitř družstva stanovami. Je možno konstatovat, že obdobně jako v Německu tento zákon představuje snahu upravit vztahy družstev tak, aby nemohly vzniknout pochybnosti o tom, čím se jednotlivé aspekty vztahů mají řídit.

Rakouská právní úprava stanov se zabývá i obecnějšími otázkami v souvislosti se stanovami družstva. Zákon především výslovně určuje, že stanovy družstva musí mít písemnou formu a že na základě ústní dohody o stanovách družstvo nemůže vzniknout. Zákonná podmínka, že obsah stanov se může od ustanovení zákona odchylovat pouze v případě, kdy to zákon výslovně připouští, vyznívá jakoby nebyl dostatečný prostor pro úpravu vztahů stanovami. Opak je však pravdou, rakouská právní úprava nechává dostatečný prostor pro úpravu vztahů stanovami. Stanovy tak jsou vskutku skutečným základním družstevním zákonem, jímž se mají řídit vztahy mezi družstvem a jeho členy a do značné míry i družstva k osobám třetím. Pokud by stanovy družstva odporovaly ustanovením zákona, jsou tato zákonu odporující ustanovení neplatná, nečiní tedy neplatnými celé stanovy.

K povinnému obsahu stanov lze konstatovat, že zaměřuje jejich obsah na zajištění řádného fungování řízení družstva jako společnosti, zejména o kolektivní rozhodování jeho závažných otázek způsobem, který znemožní zneužití družstevní demokracie. Mnohá pravidla pro rozhodování nejsou kogentní, ale dispozitivní povahy a družstvo je tak může nahradit ustanoveními svých stanov. Jak jsem se již zmínil výše, rakouská právní úprava dovoluje, aby stanovy družstev obsahovaly i další ustanovení, zejména když zákonná ustanovení mají dispozitivní povahu. Tato možnost nahrazení zákonných pravidel ustanoveními stanov družstva je převážně v oblasti úpravy řízení družstva jeho orgány a v menší míře v oblasti úpravy majetkové účasti členů na zajištění činnosti družstva. Pokud družstva nevyužijí těchto zákonných možností vlastní úpravy ve stanovách, tak jsou pro ně závazná příslušná ustanovení zákona.

Stanovy družstva mohou dále obsahovat další pravidla upravující družstevní vztahy na něž zákon nepamatoval. Je třeba možné určit, že vedle zákonných požadavků musí uchazeč o členství v družstvu splňovat ještě další požadavky, například profesních. Dále mohou stanovy obsahovat pravidla pro družstevní institut, s nímž zákon sice počítá, ale blíže jej neupravuje.

Shrnutí

Rozpoznání specifičnosti družstevních vztahů je možné na základě zjištění a zhodnocení předmětu úpravy vztahů družstev zejména v zemích, které je upravily při respektování mezinárodně uznávaných zásad družstevnictví a v nichž nebyl vyvíjen nátlak na úpravu odlišnou od těchto zásad a jejichž úprava se dlouhodobě osvědčila.

Pravidelnou součástí družstevních vztahů tvoří ustanovení o družstevních stanovách. Ve sledovaných zemích Evropské unie jsou stanovy družstva skutečným pramenem úpravy družstevních vztahů členskými kolektivy družstev. To je také stvrzeno i jejich družstevními zákony. V Německu stanoví zákon, že právní vztahy družstev a jeho členů se řídí zejména stanovami. Ustanoveními družstevního zákona se řídí především tehdy, je-li to výslovně stanoveno. V Rakousku platí obdobné ustanovení zákona, podle kterého se právní vztahy členů družstva mezi sebou řídí především stanovami. Současně je v zákoně uvedeno, kdy mohou stanovy družstva upravit družstevní vztahy jinak než je uvedeno v zákoně. Až poté, co družstvo nevyužije této zákonné možnosti, vztahuje se na ně příslušné zákonné ustanovení. Ve Francii je situace specifická. Hlavní družstevní zákon se sice nazývá zákonem o stanovách družstev, ale jeho ustanovení jsou podrobně konkretizována dalšími družstevními zákony a vládními nařízeními pro jednotlivé druhy družstev. Tak se prostor pro původní úpravu stanovami poněkud zúžil. Stanovy jsou i zde prohlášeny za určující právní pramen pro úpravu vztahů družstev a jejich členů.

4. 2. Evropské družstvo a jeho stanovy

a) Obecně

Součástí péče Evropské unie o rozvoj družstevnictví v členských zemích bylo i zjištění, že je nutné najít organizační formu, která by jim usnadnila spolupráci přes hranice jednotlivých členských států. Z tohoto důvodu byla přijata idea organizačně právní formy Evropského družstva, formy která se podstatně neliší od ostatních druhů družstev existujících v členských státech Evropské unie. Diferenciační znak mezi národními a Evropskými družstvy spočívá v možnosti či nemožnosti bezproblémové spolupráce. Evropská družstva však nemají nahradit různé druhy družstev, které existují v členských zemích Evropské unie. Mají vznikat a vyvíjet se vedle nich. Evropská družstva nejsou na rozdíl od jednotlivých národních družstev rozlišována podle předmětu své činnosti, proto se mohou věnovat kterémukoli z nich.

Po rozhodnutí vrcholných orgánů Evropské unie o konstituování Evropského družstva jako jejich zvláštního druhu, zpracoval návrh jejich stanov Koordinační výbor Asociace družstev Evropských společenství a zveřejnil jej v roce 1990. Mnohaletý proces přípravy nařízení o evropské družstevní společnosti (SCE) v roce 2003 dospěl do konečné fáze a nařízení bylo definitivně schváleno tak, že má vstoupit v účinnost k 18. srpnu 2006.

Evropská družstevní společnost je nařízením prohlášena za právnickou osobu (čl. 1 odst. 5) s variabilním kapitálem a otevřeným počtem členů, kteří zpravidla omezeně ručí. SEC může emitovat akcie, obligace i další cenné papíry.

Stanovy Evropského družstva upravují jen družstevní vztahy dané obsahem těchto stanov a do nichž tato družstva vstupují. Ostatní vztahy, do nichž vstupují, se řídí právními předpisy členského státu sídla Evropského družstva. Stanovy Evropského družstva mají povahu nařízení Rady Evropské unie č. 1435/2003 z 22. července 2003, které je přímo závazné a bezprostředně uplatnitelné ve všech

členských státech EU. Jak už jsem se zmínil výše, tak v nich obsažená právní pravidla pokrývají jenom vztahy Evropských družstev. Ale ani tyto vztahy nejsou jimi upravovány beze zbytku. To se řeší hierarchií právních předpisů upravujících družstevní vztahy Evropských družstev, kterou určují stanovy Evropského družstva. Podle této hierarchie se má Evropské družstvo řídit především nařízením o stanovách a ve věcech, kde je to výslovně dovoleno nařízením o stanovách Evropského družstva, se pak má řídit svými vlastními stanovami. Dále se určuje, že v záležitostech, které nejsou upravovány nařízením o stanovách nebo v záležitostech, které upravuje nařízení o stanovách jen z části, se Evropská družstva mají řídit dalšími právními předpisy. Tedy především zákony členského státu Evropské unie, které byly přijaty kvůli implementaci komunitárních předpisů týkajících se právě Evropských družstev. Proto mají členské státy povinnost vydat předpisy, kterými doplní ustanovení nařízení o stanovách tam, kde je to podle něho třeba nebo možné a zároveň je jim přikázáno určit orgány, které budou kompetentní provést určitá opatření ve vztahu k družstvům. Členské státy Evropské unie mají tyto právní předpisy vydat nejpozději do 18. srpna 2006, kdy nabývají stanovy Evropského družstva účinnost. Pokud nejsou ani uvedenými právními předpisy pokryty veškeré vztahy Evropských družstev, pak se mají tato družstva řídit zákony členských států, které upravují tytéž vztahy národních družstev členského státu sídla Evropského družstva. Stanovy Evropského družstva uvádějí oblasti vztahů, které se jimi mají řídit. Proto je určení sídla SCE rozhodující pro určení jejího právního režimu. Zbytek vztahů, které nejsou upraveny některými z výše uvedených nástrojů regulace, mají Evropská družstva obdobně jako národní družstva upravit pravidly zařazenými do jejich vlastních stanov nebo rozpracovat jejich jednotlivá ustanovení v dalších vnitrodružstevních předpisech než ve vlastních stanovách.

b) Vlastní stanovy Evropského družstva

Ve svém článku 5 odstavce 4 určují Evropské stanovy povinný obsah vlastních stanov, které musí pokrýt úpravu vztahů, které nejsou pokryty nařízením o stanovách. Musí přinejmenším obsahovat tyto obligatorní náležitosti:

- název Evropského družstva včetně zkratky „SCE“ (Societas cooperativa europea) a pokud to bude v souladu s jejich ustanovením o ručení členů též dodatek „s ručením omezeným“,
- určit svůj předmět činnosti a způsob jeho realizace a také zda bude vykonávat svou činnost i prostřednictvím pobočky,
- u zakládajících členů jména fyzických osob a jména firem právnických osob včetně předmětu jejich činnosti,
- sídlo Evropského družstva, které musí být umístěno uvnitř společenství ve stejném členském státě, v jakém je hlavní správa společnosti,
- podmínky a postupy při přijímání, vylučování a vystoupení členů,
- práva a povinnosti členů a existují-li jednotlivé kategorie členů, tak i v jednotlivých kategoriích,
- nominální hodnotu upsaných obchodních (členských) podílů, výši základního kapitálu a údaj, že tento kapitál je proměnný,
- pravidla pro případný převod části přebytku Evropského družstva do zákonné rezervy,
- pravomoci a odpovědnost členů jednotlivých orgánů Evropského družstva,
- předpoklady pro usnášeníšopnost a většiny potřebné k přijetí usnesení,
- dobu trvání družstva, je-li založeno na dobu určitou,
- maximální počet plných mocí, které může přijmout mandatář zastupující členy s hlasovacím právem na valné hromadě.

Vedle náležitostí vypočtených v článku 5, který odkazuje na národní úpravu družstev, lze další náležitosti vyvodit z dalších ustanovení nařízení. Patří sem také:

- částka, pod kterou nesmí klesnout základní kapitál SEC,
- minimální počet vkladů, které je nutno sepsat pro získání členství v SEC,
- podmínky převoditelnosti a obchodovatelnosti podílů,
- periodičita schůzí správního orgánu v monistické struktuře, respektive podmínky svolávání řídicího orgánu v dualistické struktuře, a periodičita, kvórum a většina při hlasování valných hromad,
- výčet operací povinně schvalovaných dozorcí radou, správním orgánem nebo

valnou hromadou

O dalších náležitostech svých stanov nerozhoduje Evropské družstvo libovolně, ale může tak činit pouze v souladu s dalšími ustanoveními stanov Evropského družstva. Z nařízení vyplývá, že stanovy mohou obsahovat určitá fakultativní pravidla. Například mohou omezit členství oproti dispozitivní úpravě v nařízení připouštějící členství fyzických osob i právních entit a mohou vyhradit většinu u hlasovacích práv na valné hromadě fyzickým osobám. Dále mohou podmínit vznik členství podmínkami, které nařízení určuje jen příkladmo. Stanovy mohou upravit další důvody zániku členství vedle důvodů stanovených nařízením a zákonodárstvím členského státu, v němž má SEC sídlo a v souvislosti s úpravou valné hromady nařízení umožňuje, aby stanovy připustily korespondenční nebo elektronické hlasování.

c) Struktura stanov Evropského družstva

Vlastnímu textu stanov předchází poměrně obsáhlá preambule. Samotná struktura stanov Evropského družstva jinak vychází z obvyklého členění stanov družstva. Stanovy jsou členěny do devíti kapitol. Obsáhlejší z nich jsou dále členěny na oddíly a na články, kterých je celkem osmdesát.

V preambuli se uvádí, že Rada Evropské unie vydává nařízení o stanovách Evropského družstva na základě smlouvy o založení Evropského společenství, návrhu Komise, stanoviska Evropského parlamentu a stanoviska Evropského hospodářského výboru. Dále se v preambuli uvádějí důvody, které vedou k vydání stanov, principy Evropského družstva, oblasti vztahů, které nejsou stanovami pokryty s odkazem na podrobnější úpravu.

První kapitola, která je nazvaná „Obecná ustanovení“, je rozčleněna na 16 článků. Ty postupně upravují nejen obecná ustanovení jako je podstata Evropského družstva, ale i klíčové otázky, určení jeho kapitálového a osobního základu, stanovy, sídlo a jeho přemístění, dále právo, kterým se má Evropské družstvo řídit, zásadu nediskriminace, údaje, které mají být na jeho obchodních

písemnostech, také požadavky na registraci družstva a zveřejnění listin z jeho zápisu v Úředním věstníku EU, nabytí a zánik členství v Evropském družstvu. Podle článku 1 odstavce 3 je hlavním předmětem evropské družstevní společnosti uspokojování potřeb nebo rozvoj hospodářských nebo sociálních aktivit členů.

Druhá kapitola, nazvaná „Založení Evropského družstva“, je rozčleněna na 18 článků zařazených do tří oddílů, nazvaných obecná ustanovení, založení Evropského družstva fúzí, přeměna národního družstva na Evropské družstvo.

Nejrozsáhlejší třetí kapitola stanov je nazvaná „Struktura (výstavba) Evropského družstva“ a věnuje se soustavě jeho orgánů, tedy zajištění rozhodování o jeho záležitostech. Rozdělena je na 27 článků seskupených do čtyř oddílů nazvaných dualistická soustava řízení, monistická soustava řízení, pravidla společná pro obě soustavy řízení a členská schůze. Postupně se v ní upravuje soustava orgánů dualistické a monistické soustavy Evropského družstva. Oddíl věnovaný společným ustanovením upravuje jejich funkční období, podmínky členství, oprávnění k zastupování družstva, povinnost mlčenlivosti, pravidla pro jejich rozhodování a odpovědnost jejich členů za škody způsobené družstvu. V oddíle věnovaném členské schůzi se stanoví její působnost, pravidla pro jednání, svolávání, náležitosti oznámení o konání členské schůze, doplňování programu jejího jednání, dále účast na ní, možnost zastupování a právo hlasovací a na informace.

Kapitola čtvrtá, ve svém jediném článku pojednává o vydávání cenných papírů jiných než členských podílů se zvláštními výhodami.

Pátá kapitola, nazvaná „Použití zisku“, je věnována zákonné rezervě, dividendám a rozdělování použitelného přebytku družstva.

Šestá kapitola, ve čtyřech člancích upravuje roční účetní závěrku a konsolidovanou účetní závěrku.

Kapitola sedmá, nazvaná „Zrušení, likvidace, platební neschopnost a zastavení plateb“, upravuje ve svých pěti člancích tyto čtyři body a dále zrušení Evropského družstva soudem nebo jiným orgánem členského státu jeho sídla, oznámení o zrušení, převod jeho čistého jmění a přeměnu Evropského družstva na národní družstvo.

Osmá kapitola, nazvaná „Doplňující a přechodná ustanovení“, upravuje v jediném článku problematiku týkající se vyjádření kapitálu družstva v závislosti na tom, zda se na členský stát jeho sídla vztahuje třetí fáze hospodářské a měnové unie.

Poslední devátá kapitola stanov, nazvaná závěrečná ustanovení, upravuje ve svých třech člancích povinnosti členských států Evropské unie přijmout určité právní předpisy a opatření.

Stanovy Evropského družstva se mohou stát návodem pro prohlubování české právní úpravy činnosti družstev.

d) Aplikace nařízení Rady ES do práva ČR

Členství České republiky v Evropské unii ovlivnilo naši zákonnou úpravu družstev i tím, že vedle národních družstev se musí stát jejím předmětem úprava vztahů Evropských družstev, tedy promítnutí nařízení o stanovách do našeho právního řádu. Úprava tohoto druhu právnické osoby není v českém právním řádu dosud obsažena. V podstatě se nabízela dvě možná řešení, buď integrovat úpravu vztahů Evropských družstev do úpravy vztahů národních družstev anebo tak učinit samostatným zákonem. Legislativní praxe ukázala, že unijní úprava Evropských družstev bude předmětem úpravy samostatným zákonem. Důvodová zpráva k návrhu zákona o evropské družstevní společnosti však připouští pozdější začlenění tohoto zákona do nového obchodního zákona. Současné navrhované řešení je podle ní systémovější už vzhledem k tomu, že se v současnosti připravuje v České republice zásadní rekodifikace soukromého práva, která zasáhne i obchodní zákoník.

Vláda ČR předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh zákona o evropské družstevní společnosti a návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o evropské družstevní společnosti. Oba návrhy zákonů již prošly projednáním v Ústavněprávním výboru a byly schváleny Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR. V současné době jsou projednávány v Senátu Parlamentu ČR.

Návrh zákona o evropské družstevní společnosti je součástí harmonizačních prací a má upravovat v návaznosti na přímo použitelné nařízení Rady Evropských společenství č. 1435/2003, o statutu evropské družstevní společnosti její právní poměry, a zpracovává směrnici Rady Evropských společenství č. 2003/72/ES, kterou se doplňuje statut evropské družstevní společnosti s ohledem na zapojení zaměstnanců do rozhodování o jejich záležitostech.

Návrh zákona je rozdělen na čtyři části, a to na část první, upravující otázky spojené s transpozicí nařízení, část druhou, provádějící implementaci směrnice, část třetí, obsahující ustanovení přechodná a poslední čtvrtou část, stanovující účinnost zákona. Jeho systematika důsledně sleduje systém nařízení a směrnice.

Evropská družstevní společnost (dále jen SCE) se zapsaným sídlem na území České republiky bude považována za českou právnickou osobu ve smyslu ustanovení § 26 odst. 2 ObchZ. Bude se tedy řídit předpisy vycházejícími z nařízení, tohoto zákona a subsidiárně použitelnými ustanoveními o družstvech obsaženými v obchodním zákoníku. SCE vykonávající finanční a úvěrovou činnost se bude řídit předpisy o družstevním peněžnictví, SCE vykonávající pojišťovací činnost se bude řídit předpisy o pojišťovnictví.

Samotný návrh zákona o evropské družstevní společnosti v § 14 říká, že ustanovení stanov SCE, která jsou v rozporu se smlouvou o způsobu a rozsahu zapojení zaměstnanců SCE uzavřenou podle tohoto zákona, jsou neplatná. A že statutární orgán uvede stanovy do souladu se smlouvou o rozsahu a způsobu zapojení zaměstnanců bez zbytečného odkladu poté, co bude rozpor stanov se smlouvou o způsobu zapojení zaměstnanců SCE zjištěn. O čemž valná hromada

nerozhoduje, ale členové SCE musí být na nejbližším zasedání informováni o rozsahu a důvodech provedených změn. Toto ustanovení § 14 je jedním z významných nástrojů zajišťujících efektivitu zákonem zajištěných a smluvně dohodnutých pravidel zapojení zaměstnanců SCE. Neexistence tohoto ustanovení by členům SCE umožnila efektivně potlačovat dohodnutá pravidla zapojení zaměstnanců, kterým by proti takovému jednání zbývala jen možnost domáhat se nápravy soudní cestou.

Na návrh zákona o SCE navazuje návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o evropské družstevní společnosti. Navrhovaná předloha přináší dílčí změny platných právních předpisů, které si vyžaduje výše uvedená implementace, a to jmenovitě obchodního zákoníku, notářského řádu, zákoníku práce, občanského soudního řádu a zákona o advokacii.

Závěr

Závěrem je vhodné poznamenat, že praktický význam stanov je pro fungování družstva klíčový. Jejich existence, znalost a dodržování dotčenými osobami výrazně působí proti tendenci volených orgánů družstva odsunovat členskou schůzi družstva na vedlejší kolej, proti povyšování se nad kolektiv družstevníků. To proto, že stanovy zamezí nebo podstatně omezí možnost představenstva a ostatních orgánů družstva rozhodovat podle jejich momentální potřeby nebo podle osobních vztahů k jednotlivým členům družstva. Jasně stanovení práv a povinností členů ve stanovách staví hráz korupčnímu jednání uvnitř družstva. Stejně tak stanovy značně usnadní činnost orgánů a fungování celého družstva uvnitř i navenek. Mají také nezanedbatelný význam i pro třetí osoby vně družstva, protože upravují strukturu a jednání jménem družstva.

Ve stanovách našich družstev však převážně převládá jen opisování zákonných ustanovení, které nepřináší žádný užitek a dělá stanovy spíše nepřehlednými. Myslím si, že namísto takového opisování zákonných ustanovení lze přikládat ke stanovám výňatek z obchodního zákoníku týkající se družstev. Cennými mohou být také vzory stanov vydávané příslušnými naddružstevními orgány. Tyto vzory sice nejsou závazné, mohou však být inspirací ale jen za předpokladu, že družstvo je schopno přizpůsobit takový vzor konkrétní situaci, tedy předmětu družstva, jeho velikosti atd. Ve stanovách družstva by tak měla být jen ustanovení, která jsou odlišná od dispozitivních ustanovení zákona, nebo která konkretizují rámcovou úpravu v zákonech, nebo která upravují to, co zákony neupravují vůbec. Abychom totiž uchránili družstvo před velkou rigidností stanov bránící fungování družstva a nutností často měnit stanovy, tedy je stejně tak nutné uvážit, která ustanovení do stanov vložit. Zde si dovoluji nabádat k jisté úspornosti stanov. Protože změna stanov je značně zformalizovanou procedurou, jelikož je spojena s nezbytností svolat členskou schůzi, splnit veškeré podmínky publicity, a navíc je i nákladná, zatížená poplatky. Ovšem takovéto funkce mohou stanovy družstva plnit jen tehdy, když i řadoví členové družstva se budou aktivně zajímat a sledovat činnost družstva a jeho orgánů.

Literatura

- Dvořák, T. Družstevní právo. 2. vydání. Praha C. H. Beck, 2002
- Fiala, J., Novotný, M., Oehm, J., Horák, M. Zákon o vlastnictví bytů. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005
- Faldyna, F. a kol. Obchodní zákoník s komentářem. 1. díl. Praha: Codex 2000
- Helešic, F. Právní úprava družstev ve vyspělé Evropě a u nás (srovnávací monografie). Ediční středisko PF UK. Praha: Vodnář, 1997
- Helešic, F., Suchánková, J. Malá bytová družstva. Praha: Prospektrum, 2002
- Helešic, F. Příručka pro družstevníky. Praha: Družstevní asociace ČR, 2003
- Helešic, F. Evropské družstvo. Praha: Družstevní asociace ČR, 2004
- Helešic, F. Řízení družstev v Evropské unii. Praha: Michálek, 2004
- Helešic, F. Obecné otázky evropského a českého družstevního práva. Praha: Družstevní asociace ČR, 2005
- Holejšovský, J. Obchodní rejstřík. Praha: C. H. Beck, 2003
- Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- Němcová, L. a kol. Vybrané kapitoly z českého družstevnictví. Praha: Družstevní asociace ČR, 2001
- Oehm, J., Marčák M. Stanovy bytových družstev; smlouva o sdružení vlastníků bytů; smlouva o převodu družstevního bytu do vlastnictví: vzory stanov a smluv. Praha: Noris, 1992
- Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: Aspi, 2005
- Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. II. díl, Praha: Aspi, 2006
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. I. díl. 2. vydání. Praha: Linde, 1997
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. II. díl. 2. vydání. Praha: Linde, 1998
- Pokorný, M., Holub M. Zákon o transformaci družstev. Poznámkové vydání. Praha: Linde, 2000
- Římalová, O., Holejšovský, J. Družstva. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004

Smrčka, L. a kol. Vývoj družstevnictví na území ČSFR. Družstevní unie ČSFR.

Praha: Svépomoc, 1992

Sborník příspěvků z konference, Stav a perspektivy českého družstevnictví

a právo. Brno: Masarykova univerzita, 1997

Štenglová, I. Přehled judikatury ve věcech družstev. Praha: Aspi, 2004

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 10. vydání.

Praha: C. H. Beck 2005

Taraba, M. Rádce pro členy bytových družstev a vlastníky bytů. Praha: Grada,

2001